

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra asijských studií

BAKALÁŘSKÁ DIPLOMOVÁ PRÁCE

Změny ve společnosti a jejich dopad na postavení samurajské vrstvy

mezi lety 1868–1890

Changes in Society in the Period of 1868–1890 and the Impact on Samurai Class

Vypracovala: Pavla Sondová

Vedoucí diplomové práce: Mgr. Sylva Martinásková, Ph.D.

OLOMOUC 2015

Kopie zadání bakalářské diplomové práce

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Akademický rok: 2013/2014

Studijní program: Filologie
Forma: Prezenční
Obor/komb.: Japonská filologie (JAPF)

Podklad pro zadání BAKALÁŘSKÉ práce studenta

PŘEDKLÁDÁ:	ADRESA	OSOBNÍ ČÍSLO
SONDOVÁ Pavla	Budějovická 1198/66, Tábor	F12614

TÉMA ČESKY:

Změny ve společnosti a jejich dopad na postavení samurajské vrstvy mezi lety 1868-1890

NÁZEV ANGLICKY:

Changes in society in the period of 1868-1890 and the impact on samurai class

VEDOUCÍ PRÁCE:

Mgr. Sylva Martinásková, Ph.D. - ASJ

ZÁSADY PRO VYPRACOVÁNÍ:

Cílem bakalářské práce je zkoumání vlivu změn v japonské společnosti po pádu šogunátu Tokugawa na postavení samurajů v období mezi lety 1868-1890. Pozornost bude věnována především průběhu a následným důsledkům provedení těchto změn a problematice zařazení samurajské vrstvy ve společnosti moderního státu. V závěru práce bude nastíněn vývoj změn, ke kterým došlo, a přiblížíme situaci, která z nich vyplynula pro samurajskou část populace tehdejšího Japonska.

SEZNAM DOPORUČENÉ LITERATURY:

HAUSER, William B., MASS, Jeffrey P. The Bakufu in Japanese history. Stanford, CA: Stanford University Press, 1985.
JANSEN, Marius B. The Cambridge history of Japan. Volume 5, The nineteenth century. Cambridge; New York: Cambridge University Press, 1989.
NAGAI, Michio, URRUTIA, Miguel. Meiji Ishin: restoration and revolution. Tokyo: The United Nations University, 1985.
REISCHAUER, Edwin O., CRAIG, Albert M. Dějiny Japonska. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2003.
STORRY, Richard. A history of modern Japan. London: Penguin, 1990.
Comp. by TSUNODA, Ryusaku, DE BARY, William Theodore, KEENE, Donald. Sources of Japanese tradition. Volume II. New York: Columbia University Press, c1958.
TOTMAN, Conrad D. The collapse of the Tokugawa bakufu, 1862-1868. Honolulu: University of Hawaii Press, c1980.

Podpis studenta:

Datum:

Podpis vedoucího práce:

Datum:

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla veškeré použité prameny a literaturu.

V Olomouci dne:

Podpis:

Anotace

Jméno autora:	Pavla Sondová
Jméno fakulty – katedry:	Filozofická fakulta – Katedra asijských studií
Název práce:	Změny ve společnosti a jejich dopad na postavení samurajské vrstvy mezi lety 1868–1890 Changes in Society in the Period of 1868–1890 and the Impact on Samurai Class
Vedoucí bakalářské diplomové práce:	Mgr. Sylva Martinásková, Ph.D.
Počet stran:	46
Počet znaků s mezerami:	71 022
Počet titulů použitých pramenů a literatury:	30
Klíčová slova:	Meidži, Japonsko, samuraj, společnost, reformy

Tato bakalářská práce se zabývá problematikou zařazení samurajské vrstvy do společnosti moderního státu. První část práce se zaměřuje na stručný popis vzniku a vývoje japonského státu do roku 1868 a na změny v sociální struktuře s důrazem na společenské postavení vojenské šlechty. V další části pak práce především analyzuje změny, ke kterým došlo v postavení samurajské třídy vzhledem k předchozímu období. V rámci společensko-historického kontextu hodnotí dopady změn na tuto konkrétní skupinu obyvatelstva, reakce samurajů na novou sociální a politickou strukturu a problematiku zapojení této společenské vrstvy do moderní společnosti.

Na tomto místě bych chtěla poděkovat Mgr. Sylvě Martináskové, Ph. D. za její zájem, cenné rady, připomínky a čas věnovaný mé práci. Dále děkuji své rodině za všestrannou podporu.

Ediční poznámka

Při přepisu japonských výrazů byla použita česká transkripce s výjimkou cizojazyčných zdrojů a bibliografických poznámek, kde byla ponechána transkripce původního jazyka. Japonská jména jsou ponechána v původním řazení tj. příjmení a osobní jméno. Japonská příjmení jsou skloňována pouze v případě, že se nenachází před partikulí „no“. Ženská příjmení cizího původu nejsou přechylována.

Veškeré názvy literárních děl a japonská slova jsou vždy psána kurzívou, s výjimkou geografických názvů, jmen osob a názvů období. Pro ujasnění pojmů a možnost jednoduššího dohledání je při prvním výskytu japonských výrazů také v poznámkách pod čarou uveden jejich odpovídající znakový zápis. Tento znakový přepis není uváděn u výrazů, které se objevují pouze jako informativní v doplňujících poznámkách pod čarou a u všeobecně známých geografických názvů. V případě japonských jmen je uváděn pouze u osob, které jsou významné v kontextu japonských dějin nebo tématu této práce.

Přímé citace jsou v textu vyznačeny uvozovkami. Pokud není uvedeno jinak, je autorkou překladů přímých citací autorka této práce.

Obsah

Úvod.....	8
1 Utváření japonského státu a společnosti.....	10
1.1 Změny ve struktuře japonského státu a společnosti do konce období Nara	10
1.2 Formování a vzestup vojenské šlechty.....	12
1.3 Období vlády šógunů do roku 1603	14
1.4 Tokugawský šógunát do roku 1853	16
2 Období Bakumacu	20
2.1 Komodor Perry a otevření Japonska	20
2.2 Opozice proti šógunátu	21
2.3 Rezignace šóguna a pád vlády tokugawského režimu	23
3 Utváření moderního Japonska	24
3.1 Změny u zrodu nového státního zřízení	24
3.2 Velké reformy na počátku období Meidži	25
4 Původ, příčiny a důsledky nespokojenosti samurajské vrstvy	28
4.1 Trestná výprava do Koreje a spory mezi vůdci.....	30
4.2 Snaha vlády o řešení samurajské krize.....	31
4.3 Samurajské nepokoje	32
4.4 Sacumské povstání	33
5 Japonsko po smrti Saigóa Takamoriho.....	34
5.1 Zapojení samurajů do moderní společnosti.....	34
5.2 Dokončení modernizace státu a demokratizující proces	35
Závěr	39
Abstract in English.....	42
Seznam použité literatury a pramenů.....	43

Úvod

Tato práce se věnuje především změnám, které zasáhly japonskou společnost, v druhé polovině 19. století. Z tohoto, pro japonskou historii zásadního období, se zaměříme na vliv těchto změn na samurajskou třídu, kterou lze považovat za nejvíce reprezentativní, pokud chceme pochopit, jak velkou proměnou prošla japonská společenská struktura během několika málo let.

Představa samuraje, jakožto hrdého, odvážného válečníka, je hluboce zakořeněná v naší kultuře. Je však třeba zdůraznit, že se jedná o představu, která je silně idealizovaná, především vlivem populární kultury, jež nám prezentuje množství knih, komixů a filmů, zobrazujících jejich hrdinské činy. Přestože příběhů, které se věnují samotnému konci vlády samurajské vrstvy v Japonsku, je podstatně méně než těch z jejich slavného období, ty které existují, jsou natolik výrazné a přesvědčivé, že často zcela ovlivňují povědomí diváka či čtenáře o dané době. Příkladem díla tohoto typu je film *Poslední samuraj*, jež předkládá divákovi zcela romantizující pohled na poslední povstání samurajských válečníků proti rodícímu se modernímu Japonsku a popisuje je jako bezchybné hrdiny, kteří bojují za tradiční hodnoty.

Cílem této práce je ve společensko-historickém kontextu analyzovat změny, ke kterým došlo v postavení samurajské vrstvy mezi lety 1868–1890 a srovnat tak pozici, jakou měli samurajové před restaurací Meidži¹ a ve které se ocitli v období utváření moderního japonského státu. Také popíšeme problémy, které s sebou tyto změny přinesly a snahy státu o jejich řešení a zaměříme se na příčiny a důsledky nespokojenosti samurajů, stejně jako jejich zařazení do moderní společnosti.

V první kapitole stručně shrneme vznik a vývoj japonského státu a společnosti do roku 1853. Hlavní důraz bude kladen především na utváření a změny v postavení vojenské šlechty, její postupné převzetí moci a následnou celkovou krizi státu.

V druhé kapitole se již zaměříme na samotný konec vlády samurajů mezi lety 1853–1868. Hlavní část této kapitoly se bude věnovat problémům spojeným se znovuotevřením země cizincům a následné vytvoření silné opozice proti vojenské vládě, jejíž aktivita vedla až k jejímu pádu a restauraci moci císaře.

Třetí kapitola již přiblíží průběh formování nového státního zřízení a jeho reform. Větší část kapitoly bude věnována právě průběhu těchto reform, které měly posléze

¹ Meidži 明治.

výrazný vliv na zhoršenou situaci a následné možné uplatnění samurajské vrstvy. Dopady těchto reforem na samuraje budou dále podrobněji rozvedeny v kapitolách čtyři a pět.

Následující kapitola se bude věnovat konkrétním problémům samurajů v tomto období, změnám, které jim nové státní zřízení přineslo, a především pokusům o jejich řešení, ať už těm ze strany státu nebo poněkud radikálnějšími ze strany samurajů. Část kapitoly bude věnována samurajským povstáním, která se v této době proti vládě objevovala.

Poslední kapitola se zaměří na otázku zařazení samurajů do moderní společnosti a jejich uplatnění. Kapitola uzavře dokončením formální demokratizace Japonska, která je symbolizována vydáním ústavy a zhodnocením podílu příslušníků bývalé samurajské vrstvy na jejím vytvoření a jejich celkový podíl na modernizaci státu.

Vzhledem k nedostatku literatury v českém jazyce, která by obsahovala detailní informace o dané problematice, vychází tato práce především z anglicky psaných zdrojů. Z těch dostupných v českém jazyce by stály za zmínku především obecně historické práce Dějiny Japonska od Zdeňky Vasiljevové a do češtiny přeložená kniha se stejným názvem od Edwina O. Reischauera a Alberta M. Craiga. Podrobný a zajímavý náhled především do kultury poskytuje také kniha Vějíř a meč Vlasty Winkelhöferové a Libuše Boháčkové. Z anglicky psaných zdrojů byly použity především knihy, které pojednávají o obecných japonských dějinách, případně o dějinách období Meidži² a dále již konkrétněji zaměřené odborné články.³

² Meidži džidai 明治時代.

³ Kompletní bibliografický zápis zde zmíněných knih je uveden v seznamu použité literatury.

1 Utváření japonského státu a společnosti

Podle legend byl japonský stát založen prvním císařem Džimmuem⁴, potomkem bohyně slunce Amaterasu Ómikami⁵, roku 660 př. n. l. Víra, že japonský vládce mohl přímo odvozovat svůj původ od tohoto legendárního císaře, a tedy i od božstev, ovlivňovala japonské dějiny a mentalitu japonského národa v průběhu formování státu a společenského uspořádání.

V následující kapitole si tedy stručně shrneme vývoj na území Japonska do roku 1853, s důrazem na vznik vojenské šlechty a postupné změny v jejím postavení v rámci společensko-historického kontextu.

1.1 Změny ve struktuře japonského státu a společnosti do konce období Nara⁶

První známky diferenciaci japonské společnosti se začaly objevovat již v období Jajoi⁷. Vznikala takzvaná rodová uskupení *udži*⁸ v čele s hlavou rodu, jejíž pozice byla dědičná.⁹ Tato *udži* se brzy seskupovala do větších celků, mezi nimiž získal vůdčí postavení stát Jamato¹⁰, jehož dominantní rod odvozoval svůj původ od bohyně slunce Amaterasu Ómikami.¹¹ Tento stát vznikl v centrálním Japonsku pravděpodobně někdy v průběhu 3. století.¹²

V průběhu 5. století se stát Jamato postupně rozrostl. Rody *udži* v rámci tohoto uskupení k sobě byly vázány především pomocí sňatkové politiky, která se během následujících desítek let stala velmi komplikovanou a spolu s žebříčkem hodností a titulů vytvořila základ systému, který již neměl daleko ke státnímu aparátu.¹³

Přestože, stejně jako v celé historii Japonska, i v tomto období stál oficiálně v čele státu císař, faktickou moc měly v následujících staletích držet rody, které získaly

⁴ Džinmu-tenno 神武天皇.

⁵ Amaterasu Ómikami 天照大御神.

⁶ Nara džidai 奈良時代, 710–784 n. l.

⁷ Jajoi džidai 弥生時代, 300 př. n. l. – 300 n. l.

⁸ Udži 氏.

⁹ V té době se do čela kmenových uskupení dostali první vůdci a stařešinové, kteří měli výsadní postavení, a také se v této souvislosti mezi členy jednotlivých uskupení začaly vyskytovat výraznější majetkové rozdíly. *Udži* se postupně vyvinula v aristokratickou vládnoucí vrstvu, jimž podřízeny byly skupiny *be*. Každé *be* se zaměřovalo na určité řemeslo či činnost.

¹⁰ Jamato 大和.

¹¹ BROWN, Delmer M. (ed.). *The Cambridge History of Japan Volume 1: Ancient Japan*. New York: Cambridge University Press, 1993, str. 110.

¹² Již této doby pocházejí záznamy z čínské kroniky *Wej ti*, ve které jsou mimo jiné popsáni obyvatelé japonských ostrovů a první státní útvary v této oblasti. (BOHÁČKOVÁ, Libuše a Vlasta WINKELHÖFEROVÁ. *Vějíř a meč: Kapitoly z dějin japonské kultury*. Praha: Panorama, 1987, str. 34.)

¹³ REISCHAUER, Edwin O. a Albert M. CRAIG. *Dějiny Japonska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2000, str. 11.

postavení a majetek skrz sňatky nebo vojenské aktivity.¹⁴ Vzhledem k výraznému nárůstu rozlohy státu bylo také třeba upravit stávající systém rodů *udži*, protože státní správa založená na pokrevních svazcích již nebyla efektivní.¹⁵

Kolem poloviny 7. století proběhla nová, komplexnější vlna reformem.¹⁶ V rámci těchto reformem, které se nazývaly *Taika*¹⁷, byly především definitivně odstraněny pozůstatky systému rodových uskupení *udži*. Proběhla také konfiskace veškeré půdy a osob, které spadaly do vlastnictví klanů a jejich předání pod císařskou administrativu. Jednalo se o logické vyústění postupné centralizace státu, která byla definicí hlavního města, jakožto centra správního systému, soupisem obyvatelstva a půdy a zavedením nového systému daní, v podstatě završena.¹⁸ V následujících desetiletích došlo k dalším upřesňujícím reformám, které rozvíjely základ daný v průběhu 7. století.¹⁹ Nejvýše postavenou skupinou obyvatel byla aristokracie, v této době již zřetelně rozdělená na šlechtu dvorskou a provinční. K dvorské šlechtě, neboli *kuge*²⁰, patřila především císařská rodina a rody, které s ní byly nejtěsněji spojeny. Tito lidé zastávali nejvyšší funkce ve státním aparátu. Do provinční šlechty, *gózoku*²¹, naopak spadali příslušníci dřívějších venkovských *udži*.²²

¹⁴ Přímým důsledkem existence několika silných rodů byly boje o moc, které probíhaly v průběhu 6. století. Vítězně z nich vyšel rod Soga, načež díky svému vlivu prosadil přijetí buddhismu a během následujících sta let také mnoho reformem, především podle čínského vzoru.

¹⁵ K první vlně změn přistoupil na počátku 7. století princ Šótoku, jehož *Charta o 17 člancích* vycházela z buddhistických a konfuciánských zásad. Důraz v ní byl kladen především na božský původ a nadřazenou pozici císaře. Zároveň sepsal pokyny, jak by se lidé měli chovat, a to včetně upřednostnění zájmu společnosti před svými vlastními. Jedním z nejdůležitějších bodů, především pro další vývoj japonské společnosti a řízení státu, bylo zavedení byrokratického systému, který se již delší dobu uplatňoval na čínském dvoře. Podle prince Šótokua bylo zásadní především obsazení klíčových úřednických pozic schopnými lidmi. S tímto souviselo i zavedení nového systému dvorských hodností, které pomohlo upřesnit postavení jednotlivých rodů v rámci silně pokrevně provázaného dvora. (BROWN, Delmer M. (ed.). *The Cambridge History of Japan Volume 1: Ancient Japan*, str. 180–181.)

¹⁶ Těmto úpravám systému správy předcházela politický převrat a odstranění do té doby vůdčího rodu Soga. Nová vláda tedy měla prostor k provedení radikálních změn, které navazovaly na *Chartu o 17 člancích* prince Šótokua.

¹⁷ *Taika no kaišín* 大化の改新.

¹⁸ BROWN, Delmer M. (ed.). *The Cambridge History of Japan Volume 1: Ancient Japan*, str. 198–199.

¹⁹ Tyto reformy definovaly konkrétněji jednotlivé funkce ve státním aparátu, pozici císaře a rozdělení země na správní oblasti. Znamenaly také změnu nebo spíše přesnější vymezení struktury japonské společnosti. V čele státu stál císař, jehož postavení bylo popsáno již v reformách prince Šótokua.

²⁰ *Kuge* 公家.

²¹ *Gózoku* 豪族.

²² Podstatně nižší společenské postavení měl takzvaný poslušný lid *rjómin*, kam byli zařazeni rolníci a obyvatelstvo, které dříve náleželo do skupin *be*. Nejnižší pak stáli otroci a polootroci *senmin*, neboli opovržený lid. (VASILJEVOVÁ, Zdeňka. *Dějiny Japonska*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1986, str. 79–81.)

V průběhu období Nara vzrostlo množství soukromé půdy a měnil se i systém její správy. V 8. století se začaly objevovat vrchnostenské statky, takzvané *šóeny*^{23,24}

1.2 Formování a vzestup vojenské šlechty

Stoupající zájem o půdu měl již v průběhu 8. století také za následek kolonizaci území více na severu než kdy dříve. Na severovýchodě Honšú ležela oblast, kterou obýval národ *Emiši*²⁵. V provincii Mucu²⁶ bylo tedy zřízeno velitelství a pevnost Taga²⁷. Armáda, která zde byla umístěna, sloužila především k výpravám proti *Emišům* a boji proti rebelům a banditům. Hlavní velitel této armády získával hodnost *seii taišógun*²⁸. Poté, co se národ *Emiši* v průběhu 9. století podrobil Japonsku, stalo se velitelství v Tagadžó především administrativním centrem a titul *seii taišógun* byl od té doby prakticky pouze záležitostí prestiže, protože jeho vojenský charakter pozbyl předchozího významu.²⁹

Po skončení toho konfliktu přestala centrální vláda zcela řešit otázku armády a bezpečnosti. Císařský dvůr měl minimální vojenské síly a veškerá starost o potlačování povstání a ochranu majetku přešla do rukou provinční šlechty. Vznikaly tak místní ozbrojené oddíly, které měly zpočátku především chránit půdu před útoky potulných band a loupežnými přepadeními, ale později začaly být využívány také jako prostředek pro boje mezi rody. Tyto stále ozbrojené družiny se nazývaly *bušidan*³⁰ a jejich příslušníci *buši*³¹ neboli *samurajové*^{32,33}. Jak přibývalo konfliktů a bojů v provinciích, zvyšovalo se také množství těchto oddílů. Provinční šlechta se tedy od 9. století začala přetvářet ve šlechtu vojenskou.

²³ Šóen 荘園.

²⁴ Jednalo se o seskupení drobných soukromých hospodářství za účelem daňových úlev a vlastníkem byl obvykle příslušník venkovské nebo dvorské šlechty. Pro získání výhod byl v případě potřeby také dosazen formální majitel, tedy patron, který měl vliv na rozhodnutí dvora, přičemž se většinou jednalo o některou z náboženských institucí nebo o příslušníka dvorské šlechty. Stát, jehož centralizace se podařilo po mnoha reformách docílit, se tak znovu decentralizoval právě kvůli systému *šóenů*, který posiloval moc a soběstačnost provinční šlechty. (REISCHAUER, Edwin O. a Albert M. CRAIG. *Dějiny Japonska*, str. 31.)

²⁵ Emiši 蝦夷.

²⁶ Mucu no kuni 陸奥国.

²⁷ Tagadžó 多賀城.

²⁸ Seii taišógun 征夷大將軍.

²⁹ SHIVELY, Donald (ed.) a William H. McCULLOUGH (ed.). *The Cambridge History of Japan Volume 2: Heian Japan*. New York: Cambridge University Press, 1999, str. 657.

³⁰ Bušidan 武士団.

³¹ Buši 武士.

³² Samuraj 侍.

³³ VASILJEVOVÁ, Zdeňka. *Dějiny Japonska*, str. 120.

V 9. století získal skrze promyšlenou sňatkovou politiku velký vliv na císařském dvoře rod Fudžiwara^{34,35} Fudžiwarové byli na vrcholu moci v 10. století. Později však síla jejich vlivu na řízení státu a císaře samotné postupně upadala.³⁶ Někteří císaři se navíc aktivně snažili potlačit vliv Fudžiwarů, a proto se v 11. století začal objevovat fenomén systému *insei*^{37,38} Nicméně obecně lze říci, že v této době došlo k celkovému oslabení síly centrální vlády. Z těchto důvodů se moc a vliv rodu Fudžiwara postupně vytrácely.

Ve 12. století bylo již zcela zřetelné rozdělení aristokracie na dvorskou šlechtu *kuge* a provinční, která se však již zcela přetvořila ve šlechtu vojenskou, neboli *buke*³⁹. Dvorské šlechtě nechybělo vzdělání a vysoké pozice ve státní správě, ale vojenská šlechta oproti tomu měla početná vojska. Tento problém se snažili císaři a dvůr řešit spoluprací s provinčními rody, které by v případě nouze poskytly císaři vojenskou podporu.

Brzy se opět objevily nepokoje a spory o následnictví, které vyústily ve dva velké ozbrojené konflikty: *Hógen no ran*⁴⁰ a *Heidži no ran*⁴¹. Z těchto konfliktů vyšel vítězně rod Taira⁴², který obsadil většinu významných pozic v řízení státu.⁴³ Stoupající vliv rodu náležícího k vojenské šlechtě však vedl k okamžitému vzniku opozice, především ze strany šlechty dvorské.⁴⁴ V roce 1181 excísař Goširakawa pověřil bojem

³⁴ Fudžiwara-udži 藤原氏.

³⁵ Fudžiwara no Jošifusovi se podařilo na trůn dosadit svého nezletilého vnuka, a právě díky jeho věku se nechal jmenovat regentem nezletilého císaře – *seššó*. Jošifusův nástupce získal funkci regenta dospělého císaře – *kanpaku*, což bylo do té doby výsadou císařského rodu, a Fudžiwarové tak díky silnému vlivu na císaře postupně získávali i další důležité dvorské funkce. Původní rodová správní kancelář Fudžiwarů – *Mandokoro*, se stala celostátní organizací určující jak nástupnictví v císařském rodu, tak na pozici regenta. (REISCHAUER, Edwin O. a Albert M. CRAIG. *Dějiny Japonska*, str. 33–34.)

³⁶ Docházelo k tomu především proto, že se jim již nedařilo tolik prosazovat svou sňatkovou politiku a další císaři tak neměli matky z rodu Fudžiwara.

³⁷ Insei 院政.

³⁸ Císařů, kteří dobrovolně odstoupili z trůnu ve prospěch svých potomků. Tito excísaři však stále zasahovali do řízení státu tím, že se stali jejich poradci, a dokonce vydávali svá vlastní nařízení.

(BOHÁČKOVÁ, Libuše a Vlasta WINKELHÖFEROVÁ. *Vějř a meč: Kapitoly z dějin japonské kultury*, str. 62–62.)

³⁹ Buke 武家.

⁴⁰ Hógen no ran 保元の乱.

⁴¹ Heidži no ran 平治の乱.

⁴² Taira-udži/Heiši, 平氏.

⁴³ V prvním z těchto konfliktů se proti sobě v roce 1156 postavili císař Goširakawa a excísař Sutoku. Zvítězil Goširakawa za podpory rodu Taira a Minamoto no Jošitoma. Další konflikt vypukl tři roky poté, mezi Minamoto no Jošitomem a Taira no Kijomorim. Minamotové obsadili císařský palác, ale tehdy vládnoucí císař Nidžó i excísař Goširakawa zůstali pod dohledem Tairů, kteří Minamoty porazili a Jošitoma zabili. Tairové byli v této době se svým početným vojskem neohrožitelní. (REISCHAUER, Edwin O. a Albert M. CRAIG. *Dějiny Japonska*, str. 44.)

⁴⁴ K Fudžiwarům se překvapivě přidal i excísař Goširakawa. I přeživší Minamotové se pokusili o vzpouru, ovšem neúspěšně, protože jakékoli snahy o snížení vlivu Tairů byly neúčinné, až do smrti hlavy rodu Taira no Kijomoriho v roce 1181, který byl vůdčí osobou a hybnou silou vzestupu rodu.

s Tairy Minamoto no Joritoma⁴⁵ a Minamoto no Jošicuneho^{46, 47} kterým se dařilo vítězit, a Tairové kvůli velkým ztrátám začali ustupovat. Posledním střetem tohoto konfliktu se stala bitva u Dannoury, kde Minamotové, pod vojenským vedením Jošicuneho, Tairy definitivně porazil.⁴⁸ Joritomo, který celou válku řídil ze svého sídelního města Kamakury, přijal v roce 1192 titul *seii taišógun* a dal tak základ novému státnímu zřízení – šógunátu, jinak také označovanému jako *bakufu*⁴⁹.

1.3 Období vlády šógunů do roku 1603

K moci se dostala vojenská šlechta, díky čemuž se také zformovalo nové státní zřízení – šógunát v čele se *šógunem*⁵⁰. Hlavou státu byl i nadále oficiálně císař, nastaly ovšem velké změny ve správní struktuře. Vedle civilní vlády byla vytvořena i vláda vojenská, jejíž vliv díky dostatku financí a armádě rostl na úkor dvorské šlechty. V této době existovala tedy i dvě mocenská centra – císařský dvůr, který měl stále ve vlastnictví velké množství pozemků a vojensky silný šógunát. Po dobu vlády Minamoto no Joritoma měl *šógun* prakticky neomezenou moc. Nicméně přestože byla vojenská šlechta silná, nebyla jednotná, a tak mezi sebou jednotlivé rody neustále bojovaly o majetek.

V roce 1199 Joritomo zemřel a objevila se tak otázka, kdo se stane dalším *šógunem*, vzhledem k tomu, že Joritomo se v rámci čistek v řadách nepřátel zbavil také velké části své rodiny. Po jeho smrti tedy opět nastaly táhlé spory o následnictví, tentokrát v rodu Minamoto. Jejich důsledkem bylo, že počínaje 4. *šógunem* Joricunem se stala funkce *šóguna* pouze formální a skutečnou moc měl rod Hódžó^{51, 52} *Goseibai šikimoku*⁵³, zákoník vydaný Hódžóem Jasutokim v roce 1232, legalizoval dohled *šógunátu* nad větší částí Japonska.⁵⁴

⁴⁵ Minamoto no Joritomo 源頼朝.

⁴⁶ Minamoto no Jošicune 源義経.

⁴⁷ Synové Minamoto no Jošitoma.

⁴⁸ VASILJEVOVÁ, Zdeňka. *Dějiny Japonska*, str. 134–135.

⁴⁹ Bakufu 幕府.

⁵⁰ Zkrácená verze titulu *seii taišógun*.

⁵¹ Hódžóši 北条氏.

⁵² Dostal k moci a pozici regentů *šóguna* díky vdově po Joritomovi, Hódžó Masako. I v tomto případě se opět projevila nejednotnost vojenské šlechty, jejíž část nebyla spokojena s výsledkem sporů o post *šóguna* a na popud císaře Gotoby bylo v roce 1221 zahájeno tažení proti rodu Hódžó. Ten nicméně tlak ustál a ze střetu vyšel ještě silnější a stal se dominantním rodem následujícího období. (HENSHALL, Kenneth G. *A History of Japan: From Stone Age to Superpower*. 2. vyd. New York: Palgrave Macmillan, 2004, str. 36.)

⁵³ *Goseibai šikimoku* 御成敗式目.

⁵⁴ Byl to první dokument, který definoval postavení *šóguna* a jeho přímých vazalů, stejně tak jako popisoval význam a funkci chrámů a svatyní a určil, co se považuje za trestný čin (zrada, zabití, pirátství a urážka). Protože se jednalo o dokument, který byl vydán vojenskou vládou, jeho platnost se vztahovala pouze na vojenskou šlechtu a pro ostatní společenské vrstvy i nadále zůstávaly platné staré zákoníky.

Císař Godaigo se rozhodl využít toho, že rod Hódžó byl velice nepopulární⁵⁵ a odmítl nechat za sebe vládnout regenta i odstoupit a stát se excísařem. Nespokojenost vazalů se stupňovala, což mělo za následek několik pokusů o převrat v první polovině 14. století. Vrcholem toho bylo tažení Ašikagy Takaudžiho⁵⁶, který vyvrátil kamakurskou vojenskou vládu, čímž také ukončil období vlády rodu Hódžó⁵⁷ a v roce 1338 byl sám jmenován *šógunem*.⁵⁸

Císařská moc a dvorská šlechta i nadále upadaly, morálně i finančně⁵⁹ a také se ve vedení šógunátu objevily neshody, týkající se především nedostatečné radikálnosti Takaudžiho vůči císařskému dvoru.⁶⁰ Nástupnické spory, které se vyskytly v následujících letech v rodu Ašikaga, měly za důsledek další boje mezi knížectvími, *Ónin no ran*⁶¹, jež i po zvolení dalšího *šóguna* Jošihisy a vyřešení tohoto dílčího problému, trvaly přibližně dalších 100 let. Tomuto období se říká Sengoku džidai⁶² neboli Období válčících států. Tyto rozbroje měly za následek, že nové, dříve níže postavené rody, získaly šanci na lepší postavení díky získaným územím a válečné kořisti. V této době, v souvislosti s postupně slábnoucím vlivem šógunátu, vznikaly nové rodové zákoníky,⁶³

(HALL, John W. (ed.) et al. *The Cambridge History of Japan Volume 3: Medieval Japan*. 6. vyd. New York: Cambridge University Press, 2006, str. 78–79.)

⁵⁵ V druhé polovině 13. století čelilo Japonsko mongolským útokům, a proto *šógunát* zmobilizoval armádu, aby se útokům ubránil. Vazalové, čekající odměnu, ale od Mongolů nezískali žádnou kořist, jelikož nedošlo k žádným větším střetům. Odměnu proto nedostali a byli pochopitelně nespokojeni s vládou rodu Hódžó. Ten se snažil přijít s náhradním řešením v podobě přidělování vyšších postů ve státním aparátu, nebo prominutí dluhů, nicméně ani jedna z těchto variant se neukázala jako funkční.⁵⁵ Vzniklou situací byl narušen ideál vazalské smlouvy, protože rod Hódžó neposkytl svým, respektive *šógunátním*, vazalům zaslouženou odměnu a zároveň vazalové začali uvažovat o vzpouře proti rodu Hódžó. (REISCHAUER, Edwin O. a Albert M. CRAIG. *Dějiny Japonska*, str. 58.)

⁵⁶ Ašikaga Takaudži 足利尊氏.

⁵⁷ Šógunát organizuje svá vojska v čele s Nittou Jošisadou a Ašikagou Takaudžim. Na příkaz šógunátu se vydali na trestnou výpravu proti císaři, který stál za několika pokusy o vzpoury a i po výzvě šógunátu odmítl abdikaci. Oba dva se však místo toho postavili proti Hódžóům. Dobyli sídlo šógunátu a táhli na Kamakuru, která byla i přes všechnu snahu o opevnění také dobyta a zničena.

⁵⁸ Ještě před tím než se stal Ašikaga Takaudži šógunem, se císaři Godaigovi podařilo na krátkou dobu ujmout moc. Poté se však pro posílení svého vlivu spojil s nepřáteli Takaudžiho. Ten se tedy postavil proti císaři, dobyl Kjóto a sesadil ho. Godaigo uprchnul na jih a založil tam druhý císařský dvůr. Ašikaga Takaudži pak dosadil na jeho místo nového císaře. (REISCHAUER, Edwin O. a Albert M. CRAIG. *Dějiny Japonska*, str. 59.)

⁵⁹ Především vlivem rozštěpení císařské autority a vzniku Severního a Jižního dvora. Doba trvání této situace se označuje jako období Nanbokučó. Dvorská šlechta neměla dostatek peněz z *šóenů*, jejichž systém v této době přestával fungovat, a proto začaly žádat o finanční prostředky *šógunát*. Ašikaga Takaudži však nebyl tak silným *šógunem* a neměl podporu všech rodů vojenské šlechty, která stále zůstávala velmi nejednotná.

⁶⁰ Současně s těmito problémy čelilo Japonsko v 15. století i neúrodě a hladomoru. Nespokojenost s tehdejší situací tak projevovala nejen samurajská vrstva, ale také rolnictvo, jehož protestní aktivita vyústila až v lidová povstání. (VASILJEVOVÁ, Zdeňka. *Dějiny Japonska*, str. 176.)

⁶¹ Ónin no ran 応仁の乱, 1467–1477.

⁶² Sengoku džidai 戦国時代, většinou vymezováno mezi lety 1476–1603.

⁶³ REISCHAUER, Edwin O. a Albert M. CRAIG. *Dějiny Japonska*, str. 64.

díky kterým nebyla již tak důležitá centralizovaná vláda, ale spíše jednotlivá knížata, která si tak sama určovala zákony a nařízení na svém vlastním území.

V druhé polovině 16. století se po dlouhém období bojů objevila výraznější snaha ukončit konflikty mezi knížectvími. Těmi, kdo se v tomto směru nejvíce angažovali, byli takzvaní tři sjednotitelé Japonska: Oda Nobunaga⁶⁴, Tojotomi Hidejoši⁶⁵ a Tokugawa Iejasu^{66, 67}. Právě poslední jmenovaný nakonec v bitvě u Sekigahary⁶⁸ porazil všechny své odpůrce a roku 1603 se stal první šógunem z rodu Tokugawa⁶⁹.

1.4 Tokugawský šógunát do roku 1853

S nástupem *šóguna* Iejasua v roce 1603 se stali Tokugawové nejvýše postaveným rodem ve společnosti s velmi početnou vojenskou silou. Ještě za jeho vlády na počátku 17. století byl také utužen feudální správní systém, díky němuž mohl *šógun* kontrolovat prostý lid i knížata. Na počátku období Edo⁷⁰ byl také stále aktuální problém, který řešil již Hidejoši na konci 16. století, a to Evropané, kteří se v Japonsku snažili prosadit křesťanství. I přes původní vstřícnost, především kvůli novým obchodním možnostem, se Japonci postupně začali těmto vlivům bránit. Za 3. šóguna z rodu Tokugawa se obavy

⁶⁴ Oda Nobunaga 織田信長.

⁶⁵ Tojotomi Hidejoši 豊臣秀吉.

⁶⁶ Tokugawa Iejasu 徳川家康.

⁶⁷ Na konci 60. let byl Oda Nobunaga, který pocházel z rodu náležícího k vojenské šlechtě, požádán *šógunátem* o pomoc se stabilizací situace. Nobunaga tak využil svého vlivu a v roce 1568 dosadil do pozice šóguna Jošiakiho. Ani toto řešení však nebylo podle Ody Nobunagy vyhovující, a proto byl v roce 1573 Jošiaki sesazen, čímž nastal konec *šógunátu* Ašikaga. (HENSHALL, Kenneth G. *A History of Japan: From Stone Age to Superpower*, str. 44.) Formální hlavou státu zůstal i nadále císař nicméně Japonsko bylo celých 30 let bez nejvyššího představitele vojenské šlechty, *šógunátní* úřady nefungovaly a centrálně řízený stát prakticky přestal existovat. Po zrušení *šógunátu* měl Oda Nobunaga volnou ruku a mohl začít vojenské operace proti, v tuto chvíli již prakticky samostatným, knížectvím. Brzy ovládl oblast kolem Kjóta a na konci 70. let postupoval i do vzdálenějších oblastí. Zároveň se zasadil i o vybudování nové infrastruktury a sjednocení měny v rámci dobytých území pro usnadnění obchodu. Po zradě jednoho ze svých vazalů však Oda Nobunaga v roce 1582 zemřel. (TURNBULL, Stephen. *Samurai Commanders (2): 1577–1638*. Oxford: Osprey Publishing, 2005, str. 8.) Tojotomi Hidejoši, který převzal velení vojsk po smrti svého pána, dále pokračoval v jeho snaze o sjednocení Japonska, což se mu z větší části podařilo dokončit v roce 1590. Hidejoši se tedy začal soustředit na expanzivní politiku a plánoval vojenské tažení proti Číně. Nicméně než ho mohl úspěšně uskutečnit, zemřel a zůstal po něm syn Hidejori, za kterého v podstatě vládla regentská rada v čele s Tokugawou Iejasuem. Ostatní příslušníci vojenské šlechty se v důsledku této nové situace rozdělili na dvě skupiny – jedna stála za Iejasuem, druhá za Hidejorim. Zastánci obou stran se proti sobě postavili v bitvě u Sekigahary, kde Iejasu zvítězil a poražené rody pak byly vyhlazeny, nebo zbaveny majetku a přišly tak o svůj vliv. Nakonec Iejasu poslal Hidejoriho do vyhnanství a sám se stal *šógunem*. (REISCHAUER, Edwin O. a Albert M. CRAIG. *Dějiny Japonska*, str. 81.)

⁶⁸ Sekigahara 関ヶ原, 21. 10. 1600.

⁶⁹ Tokugawa-ši, 徳川氏.

⁷⁰ Edo 江戸, jedná se o další označení pro období Tokugawa.

z vlivu cizinců stupňovaly, až vyústily k úplné eliminaci křesťanství.⁷¹ Následovala úplná izolace Japonska, *sakoku*^{72,73}

Významnou roli hrály v této době vedlejší větve rodu Tokugawa – Owari, Kii a Mito, souhrnně nazývané *Gosanke*.⁷⁴ Další s Tokugawy příbuzensky propojená knížata byla označována jako *šinpan daimjó*⁷⁵. *Fudai daimjó*⁷⁶, dědiční vazalové Tokugawů, stáli u Sekigahary na straně Jejasua a za odměnu obdrželi významné pozice v nové vládě. Naopak *tozama daimjó*⁷⁷, kteří dříve bojovali proti Jejasuovi, měli většinou svá knížectví ve vzdálenějších částech Japonska a na rozdíl od *fudai daimjó* působili nedůvěryhodně, a tak se jim nepodařilo získat vysoké funkce ve státní správě.⁷⁸ Přímní vazalové rodu Tokugawa se dále dělili na dvě skupiny podle vlivu a majetku – *hatamoto*⁷⁹, kteří měli právo audience u šóguna a *gokeniny*⁸⁰, kteří naopak toto právo neměli, ale pro *šógunát* byli důležití především svým počtem, čítajícím přibližně 18 000 vazalů. Vojenská vrstva – *samurajové* – tvořila v období Edo zhruba 7% obyvatelstva, což znamenalo v té době přibližně 2 milióny lidí.⁸¹

Japonsko bylo rozděleno na správní oblasti nazývané *han*⁸² a hned z počátku 17. století byl převzat čínský systém přirozených společenských tříd, kterému se říkalo

⁷¹ Japonci, kteří se k tomuto náboženství hlásili, se buď museli zřici víry, anebo byli popraveni, stejně tak jako duchovní.

⁷² Sakoku 鎖国.

⁷³ Obchodní loď z Číny a Nizozemska byly vpuštěny k japonským břehům, a i ty měly přístup omezen pouze na ostrov Dedžima, který byl uměle vytvořen v nagasackém zálivu. (NAKANE, Chie (ed.) a Shinzaburō Ōishi (ed.). *Tokugawa Japan: The Social and Economic Antecedents of Modern Japan*. Tokyo: University of Tokyo Press 1990, str. 27.) I tam ovšem museli mít zvláštní povolení, nesměli šířit křesťanství a podléhali neustálé přísné kontrole. Ostatní cizinci byli z Japonska vyhnáni a Japoncům nebylo naopak dovoleno zemi opustit. Japonsko se tak na více než 200 let dobrovolně téměř úplně odřízlo od okolního světa.

⁷⁴ Gosanke 御三家. Odvozovaly svůj původ od mladších synů Jejasua. Z řad knížat těchto rodů, mohl nastoupit nový *šógun*, v případě, že by to z hlavní větve nebylo možné. (NAKANE, Chie (ed.) a Shinzaburō Ōishi (ed.). *Tokugawa Japan: The Social and Economic Antecedents of Modern Japan*, str. 21.)

⁷⁵ Šinpan daimjó 親藩大名.

⁷⁶ Fudai daimjó 譜代大名.

⁷⁷ Tozama daimjó 外様大名.

⁷⁸ REISCHAUER, Edwin O. a Albert M. CRAIG. *Dějiny Japonska*, str. 86.

⁷⁹ Hatamoto 旗本.

⁸⁰ Gokenin 御家人.

⁸¹ VASILJEVOVÁ, Zdeňka. *Dějiny Japonska*, str. 248.

⁸² Han 藩. Knížectví, která si stále zachovala poměrně velkou míru samostatnosti a poskytovala šógunátu především pracovní a vojenskou sílu. S kontrolou dříve neustále válčících knížat, měl pomoci také nově zavedený systém *sankin kótai*, tedy princip střídavé služby vznikající od 30. let 17. století, kdy knížata měla za povinnost každý druhý rok pobývat v sídle *šóguna* – Edu. Přesuny byly velice nákladné a v kombinaci s nepravdělnou přítomností knížat ve svých územích to byl velice efektivní systém, který omezil možnost vypuknutí povstání ze strany rodů nebo organizaci opozice proti šógunátu. (BOHÁČKOVÁ, Libuše a Vlasta WINKELHÖFEROVÁ. *Vějř a meč: Kapitoly z dějin japonské kultury*, str. 85.)

šinókóšó.⁸³ Tyto třídy ovšem fungovaly především v rovině společenské prestiže a postavení.⁸⁴

V rámci snahy o kompletní kontrolu vznikaly také zvláštní zákoníky pro každou společenskou skupinu. Zákoník pro dvorskou šlechtu – *Kinčú narabini kuge šohatto*⁸⁵, Zákoník pro vojenskou šlechtu – *Buke šohatto*⁸⁶ a Zákoník pro prostý lid – *Keian ofuregaki*⁸⁷.

V 17. století také učenec Jamaga Sokó sepsal práci *Šidó*⁸⁸, Cesta samurajů, tedy soubor zásad, kterými by se měl řídit každý *samuraj*. Stal se tak jedním z prvních myslitelů, kteří se věnovali morálnímu kodexu, později nazývanému *bušidó*⁸⁹.⁹⁰ Porušením těchto pravidel mohl *samuraj* přijít o ztrátu pánovy přízně a stát se tak *róninem*⁹¹, *samurajem* bez pána.

Na přelomu 17. a 18. století se začaly vyhrocovat rozpory mezi jednotlivými vrstvami obyvatelstva, které zapříčinila především odlišnost reálné společenské situace od ideálu daného systémem *šinókóšó*. Některé obchodnické rody se staly velmi

⁸³ Šinókóšó 士農工商, kde 士 značí samuraje, 農 rolníky, 工 řemeslníky a 商 obchodníky. Společnost se dělila na *samuraje*, kteří v tomto žebříčku stáli nejvýše, rolníky - ti měli druhé nejváženější postavení, především proto, že byli považováni za primární producenty, dále řemeslníci zpracovávali materiál dodaný rolníky a na nejnižším místě stáli obchodníci, kteří materiálně ničím nepřispívali, a tudíž jejich společenský přínos se nezdál příliš vysokým. (REISCHAUER, Edwin O. a Albert M. CRAIG. *Dějiny Japonska*, str. 88.)

⁸⁴ Pokud šlo o oblast majetkového zajištění, situace byla zcela odlišná. Reálně byli nejbohatší obchodníci, u kterých se také mnoho *samurajů* zadlužilo, často kvůli svému nepřilíš úspornému životnímu stylu. To ovšem pouze přispívalo k již tak nepřilíš velké popularitě obchodnické vrstvy. Rolníci, kteří byli na první pohled vysoko na společenském žebříčku, na tom oproti tomu nebyli vůbec dobře, především z důvodu velkého daňového zatížení. Jejich situace se často stávala tak kritickou, že raději volili útek z půdy. Tímto způsobem se utvářela městská chudina. Pro jejich lepší kontrolu vznikaly *goningumi*, skupiny 5 rodin, které spolu hospodařily, ale především na sebe dohlížely. Podobně jako u *sankin kótai* v případě knížat, se tedy jednalo o promyšlený systém dozoru nad určitou vrstvou obyvatelstva. (JANSEN, Marius B. *The Making of Modern Japan*. 3. vyd. Cambridge, Mass: Harvard University Press, 2002, str. 114.)

⁸⁵ Kinčú narabini kuge šohatto 禁中並公家諸法度. Vešel v platnost v roce 1613, dvůr striktně omezoval a ponechal mu pouze ceremoniální postavení, přičemž veškerou zodpovědnost za vládu nad Japonskem získal v této době šógunát. (HALL, John W. (ed.). *The Cambridge History of Japan Volume 4: Early Modern Japan*. 6. vyd. New York: Cambridge University Press, 2006, str. 148.)

⁸⁶ Buke šohatto 武家諸法度. Byl vydán v roce 1615, měl omezit moc knížat *daimjó* a vymezoval *samurajům* jejich povinnosti, jakým činností by se měli ve volném čase věnovat a co pro ně naopak nebylo vhodné. Zabýval se také morálními faktory a mimo jiné jim zakazoval měnit pána. (HALL, John W. (ed.). *The Cambridge History of Japan Volume 4: Early Modern Japan*, str. 157.)

⁸⁷ Keian ofuregaki 慶安御触書. Byl vydán v roce 1649 a definoval, jak mají lidé pracovat, co jíst, jak se oblékat a zahrnoval pokyny pro prakticky všechny aspekty jejich života. (HALL, John W. (ed.). *The Cambridge History of Japan Volume 4: Early Modern Japan*, str. 173.)

⁸⁸ Šidó 士道.

⁸⁹ Bušidó 武士道.

⁹⁰ BOHÁČKOVÁ, Libuše a Vlasta WINKELHÖFEROVÁ. *Vějír a meč: Kapitoly z dějin japonské kultury*, str. 127.

⁹¹ Rónin 浪人.

majetnými, oproti tomu stále více *samurajů* mělo finanční problémy.⁹² Situace rolníků byla i nadále velice komplikovaná.⁹³ Vzhledem k postupnému úpadku se objevilo několik snah o znovunastartování rozvoje v Japonsku.⁹⁴ Cílem všech těchto reforem měl být mimo jiné návrat k ideálu z počátku 17. století, což však bylo zcela nereálné. Více než sto let po skončení období válčících států a posledních velkých bojů se ze *samurajů* – válečníků stali *samurajové* – úředníci. Zvolna dochází k decentralizaci moci a knížectví se opět stávají více samostatnými.⁹⁵

Od počátku 19. století opět přibýlo pokusů cizinců navázat kontakt s Japonskem, z počátku především ze strany Rusů, Britů a Američanů. Po selhání snahy o jejich úplné zahrnutí byli cizinci vpouštěni k japonským břehům, aby si doplnili zásoby, ale pak museli okamžitě odjet. Tyto drobné ústupky se staly prvním náznakem prolomení izolace.⁹⁶

⁹² V extrémních případech pak docházelo i ke konfiskaci majetku bohatých obchodníků, především pokud u nich byli zadluženi významní *samurajové*. Obecně se důsledně dodržovalo odlišování prostého lidu a samurajské vrstvy, která získala v tomto období mnohá další privilegia.

⁹³ Neměli prostředky na placení daní, a tak se někteří z nich stále pokoušeli o útěk a uplatnění ve městech, a proto se na počátku 18. století prováděly prověrky lidí ve městech. V případě, že se jednalo o uprchlé rolníky, byli posíláni zpět na vesnice. Kromě sociálních problémů došlo v 18. století také k celé řadě přírodních katastrof a obdobím hladomoru. Z těchto důvodů a kvůli všeobecně vzrůstající nespokojenosti nižších vrstev obyvatelstva, se opakovala stále častější povstání jak na venkově, tak především ze strany městské chudiny.

⁹⁴ Vlny reforem začaly již za doby vlády *šóguna* Cunajošiho na přelomu 17. a 18. století. Na tyto reformy pak navázal Arai Hakuseki, poradce *šóguna*, jehož zásluhou došlo alespoň k dílčím změnám. Revidoval zákony po Cunajošim, provedl peněžní reformu a snažil se také o podporu zahraničního obchodu v rámci možnosti uzavření země. Byl jedním z prvních, který zvažoval efektivitu a správnost politiky *sakoku*. (REISCHAUER, Edwin O. a Albert M. CRAIG. *Dějiny Japonska*, str. 114.)

⁹⁵ Vzhledem k neúspěšnosti reforem na celostátní úrovni, se snaha o změny, především v druhé polovině 18. a na začátku 19. století, přesunula do jednotlivých knížectví. Tento model se ukázal jako podstatně efektivnější, jelikož knížata měla daleko větší představu o problémech a situaci v daném regionu.

⁹⁶ V tomto období také proběhl poslední pokus o větší soubor změn na celostátní úrovni. Reformy *Tempó* měly především morální poselství a snažily se pozvednout upadajícího vojenského ducha *samurajů*. (REISCHAUER, Edwin O. a Albert M. CRAIG. *Dějiny Japonska*, str. 116.)

2 Období Bakumacu⁹⁷

Po několika neúspěšných pokusech o navázání kontaktů došlo k zásadnímu zvratu, když k japonským břehům připlul 8. července 1853 americký komodor Matthew Perry s flotilou válečných lodí. Dožadoval se navázání obchodních styků, ale byl odmítnut. Díky neústupnosti se mu však podařilo 14. července předat oficiální dopis prezidenta Spojených států japonskému císaři. Perry neměl přehled o politické situaci v Japonsku a dualismu vojenské a civilní vlády, tudíž nevěděl, že ve skutečnosti jedná se zástupci *šóguna* a ne císaře. Nicméně po předání dopisu dal šógunátu rok na vyhodnocení situace a na přípravu odpovědi a během několika dní opustil Japonsko.

Pokud tak lze soudit podle deníku člena Perryho výpravy – S. W. Williamse⁹⁸, Perry si byl dobře vědom změny v zaběhnutých tradicích, ke které japonskou vládu dotlačil. Po předání dopisu obdržel potvrzení, z jehož znění a rezervovaného chování Japonců, kteří byli přítomni jeho předání nebo se pohybovali v Perryho společnosti během několika dalších dnů, bylo zjevné zklamání, že jejich vláda nedostála principům fungování *sakoku*.⁹⁹ Perryho příjezdem začala etapa japonských dějin, označovaná jako *bakumacu* – období konce šógunátu.

V následující kapitole si tedy přiblížíme, jakými zásadními změnami prošel japonský stát do restaurace císařské moc v lednu 1868.

2.1 Komodor Perry a otevření Japonska

Po odjezdu Perryho se *šógunát* snažil řešit krizovou situaci a konzultoval další postup s knížaty a vazaly, ale i přes dlouhou lhůtu, kterou jim Perry vyměřil, se nebyli schopni dohodnout na jednotném postupu. Většina knížat však stále chtěla pokračovat ve stávající politice izolace.

V únoru 1854 se komodor Perry vrátil pro odpověď, s větším počtem lodí než když připlul poprvé, a zamířil přímo do zálivu u Eda, který odmítl opustit. Japonci pak přistoupili na to, aby jednání proběhla ve vesnici Jokohama, která ležela blízko u Kanagawy a již několik týdnů nato byla 31. března podepsána první mezinárodní dohoda Japonska a USA, *Ničibeí wašin džójaku*¹⁰⁰, neboli Smlouva o míru a přátelství, někdy také podle místa sjednání nazývaná Kanagawská smlouva. V rámci této smlouvy se

⁹⁷ Bakumacu 幕末. Období mezi lety 1853–1868.

⁹⁸ Americký tlumočník a sinolog.

⁹⁹ WILLIAMS, S. Wells. *A Journal of the Perry Expedition to Japan (1853-1854)*. F. W. Williams (ed.). Yokohama: Kelly & Walsh, 1910, str. 64–69.

¹⁰⁰ Ničibeí wašin džójaku 日米和親条約.

Američanům otevřely dva japonské přístavy – Šimoda¹⁰¹ a Hakodate¹⁰².¹⁰³ Podobné smlouvy byly pak podepsány v následujícím roce i s Ruskem, Británií a Holandskem.

Šógunát se dostal otevřením přístavů a uzavřením smlouvy s Perrym do velice složité situace. Pod tlakem musel jednat nejen bez souhlasu svých vazalů, ale také bez podpory císařského dvora, který v této době zažíval díky většímu zájmu o nejstarší dějiny jakousi renesanci a vzestup přízně mocných samurajských rodů. Japonská společnost se tak rozdělila na dvě skupiny, jedna si přála vyhnání cizinců a druhá stála o otevření země.¹⁰⁴ Když pak v roce 1858 přišli Američané s dalšími požadavky a návrhem smlouvy, šógunát s podpisem váhal a pokusil se získat tentokrát dopředu souhlas císařského dvora, který ovšem podporu dohody odmítl. V této komplikované době byl jmenován nový kancléř *tairó*¹⁰⁵ Ii Naosuke¹⁰⁶, který se ukázal jako silná osobnost se schopnostmi pro vedení šógunátu. Ihned po svém jmenování podepsal obchodní smlouvu se Spojenými státy, a to bez svolení císaře, který byl později dotlačen k tomu, aby ji odsouhlasil.¹⁰⁷

Smlouva podepsaná s Američany v roce 1858 však byla pro Japonsko značně nevýhodná. Američané si v ní vynutili nejen otevření dalších přístavů, ale především takzvané právo *exteriority*.¹⁰⁸ Po jejich vzoru byly pak uzavřeny podobné dohody i s dalšími zeměmi.¹⁰⁹ Tyto smlouvy se později nazývaly nerovnoprávnými, především kvůli zneužívání *exteriority* a nevýhodnému clu na import do Japonska. Na konci 50. let tak byla japonská izolace již zcela prolomena, cizinci se volně pohybovali po přístavech a docházelo k uvolňování obchodu.

2.2 Opozice proti šógunátu

Kroky, které Ii Naosuke ihned po svém nástupu na pozici kancléře *tairó* podnikl, se setkaly s vlnou odporu mezi pro-císařsky orientovanými samuraji. Je možné, že by se mu i tak povedlo situaci zvládnout a vrátit šógunátu dostatečnou autoritu, ale dříve než

¹⁰¹ Šimoda 下田.

¹⁰² Hakodate 函館.

¹⁰³ GUBBINS, J. H. *The Progress of Japan 1853-1871*. Oxford: Clarendon Press, 1911, str. 57.

¹⁰⁴ STEPHENSON, Edward S. a W. ASANO. *Famous People of Japan (Ancient and Modern)*. Yokohama: Kelly & Walsh, Limited, 1911, str. 168.

¹⁰⁵ Tairó 大老. Šógun mohl jmenovat svého zástupce, kancléře, kterému se říkalo *tairó*. Tato pozice však v průběhu období Edo zůstávala často neobsazena. (VASILJEVOVÁ, Zdeňka. *Dějiny Japonska*, str. 249.)

¹⁰⁶ Ii Naosuke 井伊直弼.

¹⁰⁷ JANSEN, Marius B. *The Making of Modern Japan*. 3. vyd. Cambridge, Mass: Harvard University Press, 2002, str. 285.

¹⁰⁸ Podle tohoto práva se mohli na japonském území chovat a být souzeni podle zákonů své země, a to jak pokud šlo o právo civilní, tak trestní.

¹⁰⁹ JONES, F. C. *Extraterritoriality in Japan and the Diplomatic Relations Resulting in Its Abolition, 1853-1899*. New Haven, Yale University Press, 1931, str. 19.

k tomu došlo, byl v roce 1860 zavražděn.¹¹⁰ Po jeho smrti došlo ještě k většímu vystupňování opozičních nálad a úpadku vazalské morálky. Již dříve existující hnutí *sonnó džóí*¹¹¹ se nyní stalo výraznou aktivizační silou, která ovlivňovala velké množství lidí. Jejich volání po „úctě k císaři“ a „vyhnání barbarů“ bylo tak silné, že i šógunát musel nakonec slíbit, že s cizinci buďto dohodne jejich odchod, nebo je násilím vyžene.¹¹² Nicméně tento slib nebyl vzhledem k rostoucímu tlaku na uvolnění obchodu ze strany Spojených států a dalších zemí v žádném případě reálný, čímž se šógunát dostal do ještě komplikovanější situace, než byl před kancléřstvím Iiho Naosukeho.

Na začátku 60. let se začaly stále častěji vyskytovat incidenty, kdy došlo k útoku na cizince. Kromě lokálních akcí začalo docházet i k radikalizaci celých oblastí, především ze strany příslušníků *tozama daimjó*, kterým se nelíbilo, že šógun, jež měl být především vojenským ochráncem Japonska, si nezvládl poradit s hrozbou ze strany cizinců. Nejvíce aktivní bylo v tomto směru knížectví Čóšú¹¹³, které se nebránilo otevřeným projevům pro svržení šógunátu. Podobný přístup mělo i knížectví Sacuma¹¹⁴, které ovšem přinejmenším z počátku nebylo tak radikální a doufalo spíše v dohodu se šógunátní vládou, především z důvodu velké rivality mezi nimi a Čóšú.¹¹⁵

Od roku 1863 docházelo i k větším ozbrojeným střetnutím mezi vojenskými silami šógunátu a vzbouřených knížectví. Šógunát se tedy rozhodl vyslat trestnou výpravu proti Čóšú, kde v tu chvíli stála v čele konzervativní vláda, která byla ochotná se vzdát v okamžiku, kdy čelila obklíčení vojsk několika knížectví, jež se na pokyn šógunátní vlády shromáždila. S tímto postupem však nesouhlasili radikální samurajové, což vedlo k občanské válce v rámci knížectví Čóšú. Radikální síly, které byly sestaveny nejen z řad samurajů, ale také z řad prostého lidu, zvítězily.¹¹⁶ Šógunát se tedy v květnu 1865 rozhodl vyslat další trestnou výpravu proti Čóšú, nicméně ta tentokrát skončila neúspěchem kvůli nesouhlasu, a tím pádem odmítnutí účasti na tažení, ze strany několika velkých knížectví. V březnu pak byla uzavřena tajná dohoda mezi Čóšú pod vedením Kidoa Kóina¹¹⁷ a

¹¹⁰ STEPHENSON, Edward S. a W. ASANO. *Famous People of Japan (Ancient and Modern)*, str. 168.

¹¹¹ Sonnó džóí 尊皇攘夷.

¹¹² BEASLEY, W. G. *The Modern History of Japan*. New York: Frederik A. Praeger, 1963, str. 79.

¹¹³ Čóšú han 長州藩.

¹¹⁴ Sacuma han 薩摩藩.

¹¹⁵ HENSHALL, Kenneth G. *A History of Japan: From Stone Age to Superpower*, str. 68.

¹¹⁶ CRAIG, Albert. „The Restoration Movement in Chōshū“. *The Journal of Asian Studies*. [online] Vol. 18, No. 2, str. 194–196.

¹¹⁷ Kido Kóin 木戸孝允, znám také pod jménem Kido Takajoši.

Sacumou pod vedením Saigóa Takamoriho¹¹⁸, kde se zavázali, že svrhnou šógunát a navrátí vládu do rukou císaře.¹¹⁹

2.3 Rezignace šóguna a pád vlády tokugawského režimu

V roce 1866 se novým šógunem stal Keiki¹²⁰, a zároveň ze začátku roku 1867 nastoupil na trůn mladý císař Meidži¹²¹. Došlo tedy ke změnám na obou významných postech. V této době bylo již rozhodnuto opoziční koalicí z knížectví Čóšú a Sacuma, že odstraní šógunát vojenským převratem. Po varování knížete z Tosy¹²² se Keiki rozhodl pro abdikaci a 9. listopadu 1867 předal moc zpět do rukou císaře.¹²³ Z prohlášení, které vydal, je více než zřejmé, že si byl plně vědom problémů šógunátní správy a nutnosti znovu sjednotit Japonsko, které bylo v konfrontaci s cizinci slabé, pod jednu silnou vládu.¹²⁴ Nicméně to už opoziční koalice za pomoci Iwakuriho Tomomima, který byl příslušníkem dvorské šlechty a měl velký vliv na mladého císaře Meidži, dosáhla vydání císařského ediktu, vyzývajícího ke svržení šógunátu. Následně vojska Sacumy a Čóšú obsadila 3. ledna 1868 císařský palác v Kjótu a vyhlásila restauraci císařské moci.¹²⁵

¹¹⁸ Saigó Takamori 西郷隆盛.

¹¹⁹ BEASLEY, W. G. *The Modern History of Japan*, str. 93.

¹²⁰ Keiki 慶喜, znám také pod jménem Tokugawa Jošinobu 徳川慶喜.

¹²¹ Meidži 明治. Meidži je císařovo posmrtné jméno, jeho osobní jméno Mucuhito 睦仁 se běžně nepoužívá.

¹²² Tosa han 土佐藩.

¹²³ VASILJEVOVÁ, Zdeňka. *Dějiny Japonska*, str. 327.

¹²⁴ KEIKI: „Letter of Resignation“. In: BARY, Wm. Theodore (ed.) et al. *Sources of Japanese Tradition: Volume Two: 1600 to 2000*. 2. vyd. New York: Columbia University Press, 2005, str. 670.

¹²⁵ REISCHAUER, Edwin O. a Albert M. CRAIG. *Dějiny Japonska*, str. 135.

3 Utváření moderního Japonska

Přestože oficiálně došlo k restauraci císařské moci již 3. ledna 1868, jednalo se v podstatě pouze o formální akt. Keiki se mezi tím stáhl do Ósaky, a přestože on sám byl pravděpodobně ochoten se vzdát, aby se vyhnul občanské válce, někteří z jeho radikálnějších poradců s ním nesouhlasili. Na konci ledna se tedy šógunátní vojska vydala na pochod na Kjóto pod vedením knížat z Kuwany¹²⁶ a Aizu¹²⁷, kde se střetla se spojenými silami Sacumy a Čóšú. Přestože není jasné, jakou roli v tomto aktu měl Keiki, většina zdrojů se přiklání k tomu, že se tak stalo bez jeho souhlasu a vědomí.¹²⁸ V každém případě byla vojska šógunátu odražena a Keiki se stáhl do Eda. I když proběhla ještě celá řada menších konfliktů, většina knížectví se okamžitě přidávala k císařským silám a Keikimu se nakonec podařilo přesvědčit své poradce, že další boje nebudou mít žádný pozitivní výsledek. Edo bylo v dubnu obsazeno a Keiki se vzdal. Podmínkou kapitulace bylo, že se stáhne do ústraní, ale jeho dědic si jakožto vůdce rodu Tokugawa mohl ponechat velkou část území a majetku.¹²⁹

3.1 Změny u zrodu nového státního zřízení

První úřady nového státu vznikaly již bezprostředně po vyhlášení restaurace císařské moci. Nutné bylo především to, aby císař co nejdříve získal nové poradce, protože téměř všechny vysoké funkce u dvora byly obsazeny zastánci starého režimu. Za tímto účelem se již v lednu zřídily kanceláře *Sanjo*¹³⁰ a *Gidžó*¹³¹, jejichž členové měli v prvních měsících po pádu šógunátu funkci poradců císaře, i přes to, že jejich jednotlivé pravomoci nebyly přesně definovány.¹³²

Noví vůdcové si také uvědomovali, že klíčové bude vytvoření centralizovanější a modernější vlády okolo osoby císaře. Již 8. dubna 1868 bylo tedy císařem Meidžim vydáno takzvané Prohlášení o pěti člancích neboli *Gokadžó no goseimon*¹³³. V pěti bodech zde bylo naznačeno budoucí směřování země. V první řadě byla povolena veřejná

¹²⁶ Kuwana han 桑名藩.

¹²⁷ Aizu han 会津藩.

¹²⁸ Sheldon ve své práci „Politics of the Civil War of 1868“ uvádí, že se mohlo jednat o zoufalý pokus demonstrace síly, ale i on uznává, že se to zdá v případě Keikiho nepravděpodobné. (SHELDON, Charles D. The Politics of the Civil War of 1868. In: BEASLEY, William G. (ed.). *Modern Japan: Aspects of History, Literature and Society*. Berkley: University of California Press, 1975, str. 34.)

¹²⁹ BEASLEY, W. G. *The Modern History of Japan*, str. 98–99.

¹³⁰ Sanjo 参与.

¹³¹ Gidžó 議場.

¹³² BEASLEY, W. G. „Councillors of Samurai Origin in the Early Meiji Government, 1868-9“. *Bulletin of the School of Oriental and African Studies, University of London*. [online] Vol. 20, No. 1/3, str. 89–90.

¹³³ Gokadžó no goseimon 五箇条の御誓文.

shromáždění a příslibeno, že všem rozhodnutím bude předcházet veřejná diskuze. S tímto souvisí i druhý článek, který říká, že všechny společenské střídy by se měly podílet na vládě. Ve třetím článku se uvádí, že i prostí lidé by měli mít šanci dosáhnout svých cílů stejným způsobem, jako civilní a armádní představitelé tak, aby nebyli nespokojeni. V dalším článku je naznačena i budoucí snaha o modernizaci státu, protože se zde píše o „zlých zvycích z minulosti“, které musí být odstraněny. Na tento bod navazuje i poslední, který navíc ještě připouští výraznější otevření země, protože tvrdí, že znalosti, které budou získány z celého světa, upevní základy císařství.¹³⁴ V podstatě měla tato císařská přísaha pomoci uklidnit situaci, která byla po převratu stále nestabilní. Příslib většího podílu na moci byl primárně zaměřen na samurajská knížata a měl minimalizovat jejich případný odpor. Zároveň bylo zřejmé, že Japonsko, ve stavu ve kterém se nacházelo, by nebylo schopné dlouhodobě uhájit samostatnost vůči státům, se kterými byly uzavřeny nerovnoprávné smlouvy, a proto bylo nutné provést modernizující reformy, které zemi měly přiblížit na úroveň Evropy či USA.

V předmluvě ke *Gokadžó no goseimon* také slíbil císař svému lidu ústavu. Ta byla o několik měsíců později, v létě 1868, urychleně vydána. Takzvaná „Ústava z roku 1868“¹³⁵ však nebyla příliš dobře propracována, přesto ale dala základ pro vznik zárodků budoucích ústavních orgánů.¹³⁶ V návaznosti na její vydání byly po skončení posledních bojů zrušeny dočasné kanceláře *Sanjo* a *Gidžó* a v srpnu 1869 na místo nich ustanoven univerzální orgán *Dadžókan*¹³⁷, neboli Státní rada. Tato instituce měla dvě komory a stala se přímým předchůdcem parlamentu.¹³⁸

3.2 Velké reformy na počátku období Meidži

Prvním větším náznakem, že restaurace Meidži nesloužila pouze jako záminka pro výměnu rodů ve vedení pokračující vojenské správy, bylo přemístění tradičního sídla císaře. K tomuto kroku se nová vláda odhodlala především z popudu Ókuboa Tošimičiho¹³⁹, kterého v tomto směru podpořil i Kido Kóin. Ókubo přirovnával

¹³⁴ „The Charter Oath“. In: BARY, Wm. Theodore (ed.) et al. *Sources of Japanese Tradition: Volume Two: 1600 to 2000*, str. 671.

¹³⁵ Přestože dokument, který je v některých případech v angličtině označován jako „Document on the Form of Government“, uvádí zdroj, který byl použit v této části práce (protože jako jediný dostupný se k tomuto dokumentu více vyjádřil) jako ústavu, autorka této práce se přiklání spíše k variantě, že se jednalo pouze o dokument, který definoval nové orgány státní správy, které fungovali na ústavních principech známých ze zahraničních vládních systémů.

¹³⁶ HENSHALL, Kenneth G. *A History of Japan: From Stone Age to Superpower*, str. 76.

¹³⁷ Dadžókan 太政官.

¹³⁸ BEASLEY, W. G. *The Modern History of Japan*, str. 100.

¹³⁹ Ókubo Tošimiči 王久保利通.

příslušníky císařského dvora k ženám v harému, říkal, že jsou neschopni nést zodpovědnost a urgoval přesunutí císaře z jejich otupujícího vlivu. Díky těmto argumentům padlo rozhodnutí a císař se v roce 1869 přestěhoval z Kjóta do Eda, nyní již Tokia¹⁴⁰, které se stalo v této době také hlavním městem imperiální vlády.¹⁴¹

Důležitým krokem pro vytvoření stabilní vlády a silného státu, byla centralizace moci, což nevypadalo na jednoduchý úkol, protože nově vznikající centrální správa stále silně závisela na rozhodnutích jednotlivých *daimjó*¹⁴². Bylo tedy nejdříve třeba oslabit pozici jednotlivých knížectví. V tomto směru opět sehrál klíčovou roli Kido, který se již ze začátku roku 1868 snažil prosadit jejich zrušení, nicméně pro ostatní aktéry převratu to bylo v danou chvíli příliš radikální řešení. Vrátil se tedy k tomuto návrhu později a snažil se postupně přesvědčit knížata Čošú a Sacumy, aby dobrovolně předala své pozemky císaři. To se mu během následujících měsíců podařilo, a tak v březnu 1869 knížata z Tosity, Čošú, Sacumy a Hizenu¹⁴³ zaslala císaři dokument, ve kterém mu nabídla k navrácení svá léna.¹⁴⁴ V dokumentu se klade důraz především na to, že veškerá půda původně patřila císařské rodině, která zemi založila, a tedy jí po právu náleží i v současnosti, stejně jako na důležitost jednotné vlády s jedním suverénním vládcem, kterým by měl být císař.¹⁴⁵ Návrh byl dvorem formálně přijat 25. května téhož roku. Po tomto aktu následovaly příkladu čtyř vlivných knížectví i další rody, a i když tak některé učinily nepříliš ochotně, ve skutečnosti neměly v tomto směru prakticky možnost volby. Nakonec 29. srpna 1871, k překvapení některých knížat, která považovala odevzdání půdy pouze za formální projev úcty k císaři, vláda tento proces dokončila, knížectví oficiálně zrušila a nahradila je prefekturami.¹⁴⁶

Reformou podobně zásadního významu, jako bylo zrušení knížectví, se stala i restrukturalizace společenských tříd. Nejdříve byla v roce 1869 zrušena nařízení, která omezovala volbu povolání podle příslušnosti k určité třídní vrstvě. V návaznosti na to byl systém *šinókovášó*, který byl v Japonsku platný od začátku období Tokugawa, v roce 1872

¹⁴⁰ K přejmenování Eda na Tokio došlo již v září 1868.

¹⁴¹ BEASLEY, W. G. *The Meiji Restoration*. Stanford: Stanford University Press, 1972, str. 326.

¹⁴² Daimjó 大名. Obecné označení pro knížata vojenské šlechty, používané v dalších upřesňujících označeních. Viz *šinpan daimjó*, *fudai daimjó* aj.

¹⁴³ Hizen han 肥前藩.

¹⁴⁴ BEASLEY, W. G. *The Modern History of Japan*, str. 107.

¹⁴⁵ „Memorial on the Proposal to Return the Registers“. In: BARY, Wm. Theodore (ed.) et al. *Sources of Japanese Tradition: Volume Two: 1600 to 2000*, str. 674.

¹⁴⁶ REISCHAUER, Edwin O. a Albert M. CRAIG. *Dějiny Japonska*, str. 135.

přetvořen ve tři zcela nové skupiny.¹⁴⁷ První z nich byla *kazoku*¹⁴⁸, neboli vyšší šlechta, včetně bývalých knížat *daimjó*, dále *šizoku*¹⁴⁹, kam patřili bývalí samurajové a poslední skupinou se stali *heimin*¹⁵⁰, prostý lid. Mimo tuto strukturu stála císařská rodina, *kózoku*^{151, 152}.

Další výraznou změnou se v tomto období stala pozemková reforma, která proběhla spolu s revizí měnového, bankovního a daňového systému v několika fázích mezi lety 1872 a 1873. Nově byl jako vlastník půdy evidován ten, kdo platil daně, což se považovalo za důkaz toho, že mu půda skutečně patří. Navíc namísto daně vypočítávané z výnosu, která byla kolísavá, tak zavedli daň vypočítávanou z hodnoty půdy. Hlavním důvodem pro provedení změn ve vlastnictví půdy, byla především potřeba nové vlády získat stabilní finanční příjem pro státní pokladnu, a proto byl také vytvořen nový pozemkový katastr, který pomohl zjednodušit celý systém.¹⁵³

V roce 1872 připravil Jamagata Aritomo¹⁵⁴ k vydání zákon o všeobecné branné povinnosti. Jamagata, který byl původem z nízkého samurajského rodu z Čóšú, studoval, jak vypadá vojenský systém na Západě a přizpůsobil ho pro japonské podmínky. Povinná byla tříletá služba v armádě, do které nemuseli státní úředníci, jediný syn nebo hlava rodiny a studenti některých škol. Velkou část armády tvořili bývalí samurajové, ale povinnou službu musel absolvovat každý, bez ohledu na původ.¹⁵⁵

Školská reforma, vydaná také roku 1872, určovala délku povinné školní docházky na čtyři roky. Zároveň došlo k vypracování zcela nového systému státních škol. Země byla rozdělena na 8 okruhů, kde v každém byla jedna univerzita. Tyto okruhy se dále členily na 32 oblastí, ve kterých v každé byla jedna střední škola, a ty se opět dělily na 210 míst se základními školami.¹⁵⁶

¹⁴⁷ SONODA, Hidehiro. „The Decline of the Japanese Warrior Class, 1840-1880“. *Japan Review*. [online] 1990, No. 1, str. 101.

¹⁴⁸ Kazoku 華族.

¹⁴⁹ Šizoku 氏族.

¹⁵⁰ Heimin 平民.

¹⁵¹ Kózoku 皇族.

¹⁵² HENSHALL, Kenneth G. *A History of Japan: From Stone Age to Superpower*, str. 77.

¹⁵³ REISCHAUER, Edwin O. a Albert M. CRAIG. *Dějiny Japonska*, str. 142–3.

¹⁵⁴ Jamagata Aritomo, 山縣有朋.

¹⁵⁵ JANSEN, Marius B. (ed.). *The Cambridge History of Japan Volume 5: The Nineteenth Century*. 6. vyd. New York: Cambridge University Press, 2007, str. 636.

¹⁵⁶ Tento systém zcela jistě podpořil rozvoj gramotnosti, ale především pro chudší vrstvy obyvatel byl zpočátku velice zatěžující. Školní docházka byla placená a navíc jim odváděla děti, které dříve pracovaly na polích a pomáhaly rodině vydělávat, takže chyběla pracovní síla. Školné v rámci povinné školní docházky bylo zrušeno až v roce 1900. (VASILJEVOVÁ, Zdeňka. *Dějiny Japonska*, str. 337.)

4 Původ, příčiny a důsledky nespokojenosti samurajské vrstvy

Již od svého vzestupu ve 12. století, se samurajové těšili mimořádnému postavení mezi ostatními skupinami obyvatel. Nesmíme pak především zapomínat na to, že období vlády tokugawského šógunátu znamenalo přibližně 250 let bez větších bojů a za tuto dobu došlo v rámci japonské společnosti k výrazné změně v jejich uplatnění: ze samuraje – válečníka se stal samuraj – úředník, učenec a filozof. Na rozdíl od ostatních skupin obyvatelstva se v této době nemuseli věnovat práci, pokud nezastávali nějaký úřad. I ten však býval většinou pouze formálního charakteru. V kontextu mravního kodexu *bušidó* bylo tedy úkolem samurajů především žít správně podle konfuciánských zásad a zdokonalovat sama sebe.¹⁵⁷ Stali se tak postupně značně nepřizpůsobivými jakýmkoliv změnám.

Před příplutím Perryho lodí do Japonska se sice šógunát potýkal s dlouhodobými problémy, které se projevovaly i nedostatkem financí pro množství jeho vazalů, ale i přes to všechno měla stále samurajská vrstva vážené společenské postavení a mnoho výsad. V 19. století se však začaly finanční problémy samurajů prohlubovat a situace jednotlivých společenských tříd se ani vzdáleně nepodobala ideálnímu rozložení, které udával systém *šinókovášó*. Obchodnické rody měly stále větší majetek, a oproti tomu řada samurajů se v této době ocitla na samé hranici chudoby. Problémy většiny samurajů, především nižšího a středního původu, měly za následek to, že se v období Bakumacu hojně přidávali na stranu proticizineckých hnutí. Místo snahy o hledání mírového řešení tak svoji frustraci namířili proti pro ně zřejmému viníkovi, z čehož pak vyplynuly v některých případech i ozbrojené střety se zahraničními obchodníky a střelba na blížící se neznámé lodě. Každý další ústupek, na který šógunát přistoupil, jen prohluboval jejich přesvědčení o správnosti proticizineckého jednání, a proto není divu, že většina vůdců restaurace Meidži pocházela z knížectví *tozama* a především z nižších samurajských vrstev, kterých se veškeré tyto problémy bezprostředně dotýkaly. Nicméně počet samurajů byl v té době tak vysoký, že i spektrum reakcí na vzniklou situaci bylo velice různorodé. V některých knížectvích, především z počátku, docházelo naopak k častému obchodování a obcházení zákazu šógunátu o kontaktech s cizinci. Z tohoto důvodu je velice obtížné otázku samurajského postoje k politice *sakoku* jakkoli zobecňovat, ale faktem je, že po roce 1858 a uzavření nerovných smluv, se počet hlasů, které volaly po

¹⁵⁷ BOHÁČKOVÁ, Libuše a Vlasta WINKELHÖFEROVÁ. *Vějíř a meč: Kapitoly z dějin japonské kultury*, str. 127.

vyhnání cizinců, podstatně navýšil, což vedlo k zformování silné opozice a následnému svržení šógunátu.

Po nastolení nového režimu a restauraci císařské moci měla pravděpodobně většina samurajů pocit, ať už původně stáli na jedné či druhé straně, že nová vláda, která byla z větší části složená právě z nižších samurajů, najde řešení veškerých jejich problémů. Náznaky toho, že situace se pravděpodobně nevyvine tímto směrem, se však objevily již v Prohlášení o pěti člancích, kdy císař mimo jiné slíbil i jisté zrovnoprávnění skupin obyvatelstva a vytvoření moderního státu. Navíc sice i nadále trval zákaz opustit Japonsko, ale zároveň bylo vydáno nařízení, že s cizinci by se mělo jednat podle mezinárodního práva, a tedy na ně neútočit, což bylo v přímém rozporu s hesly, se kterými hnutí *sonnó džóí* a přední představitelé restaurace Meidži do bojů za svržení šógunátu zpočátku vstoupili.

Skutečné problémy pro samuraje nastaly ovšem až na počátku 70. let, kdy nová vláda přistoupila k velké vlně reforem. Už v rámci první z nich bylo uvedeno v platnost nařízení, které samurajové pravděpodobně v žádném případě neočekávali. Zrušení knížectví a jejich přeměna v prefektury zcela odstranila feudální systém fungování státu, který v Japonsku existoval několik set let, a na jehož principech prakticky stála samotná podstata samurajské společnosti. V době jejich zrušení existovalo v celém Japonsku přibližně 250 knížectví. Hlavním problémem přechodu ze systému knížectví na prefektury bylo to, že oproti předchozímu počtu 250 knížectví, byl počet prefektur zredukován na pouhých 72 a později dokonce ještě více snížen na konečných 47.¹⁵⁸ Přestože mnoho vysoce postavených knížat si prakticky zachovalo své postavení a stali se guvernéry provincií, stále tu nebylo dostatečné množství pozic, na kterých by se mohli ti zbývající uplatnit. V případě nižších samurajů byl tento problém ještě znatelnější, jelikož ve většině případů přišli o své pány a zároveň patrony.

Další a pravděpodobně ještě větší ranou bylo pro samurajskou vrstvu zrušení systému *šinókovášó*, ke kterému došlo v roce 1872. Přestože bývalí samurajové získali nové formální označení *šizoku*, oficiálně byla propagována rovnost všech skupin, a proto jim byla zrušena veškerá feudální privilegia, která dříve vyplývala z jejich privilegovaného postavení.

Kromě těchto důsledků hlavních reforem počátku éry Meidži došlo také k vydání několika ediktů, které byly cíleny přímo na samurajskou část populace. Velká část

¹⁵⁸ REISCHAUER, Edwin O. a Albert M. CRAIG. *Dějiny Japonska*, str. 140.

bývalých samurajů se stále považovala za zastánce ideologie *sonnó džóí* a stavěli se negativně jak k modernizaci země, tak k volnému přístupu cizinců do Japonska. Ještě větší vlnu nevole však zapříčinily císařské edikty namířené přímo proti jejich tradičním hodnotám a prvkům symbolizujícím jejich společenské postavení. První z těchto ediktů, vydaný v roce 1871 nařizoval samurajům ostříhat si vlasy v západním stylu, což znamenalo přijít o typický uzel na temeni. Další nařízení, které v roce 1876 zakázalo nosit meče na veřejnosti všem s výjimkou vojenských a policejních složek a bývalých *daimjó*, jen podpořilo již tak silný odpor proti nové centrální vládě, způsobený v první řadě především ekonomickými problémy většiny bývalých samurajů.¹⁵⁹

4.1 Trestná výprava do Koreje a spory mezi vůdci

Poté, co došlo ke zrušení knížectví a feudálních privilegií, nespokojenost ze strany bývalých samurajů prudce vzrostla. Saigó Takamori a někteří další členové nového vedení státu, se snažili najít řešení této situace. Saigó ho viděl především ve vojenském využití samurajů v rámci expanze Japonska do dalších částí Asie. V polovině roku 1873 se tedy pokusil prosadit návrh svého plánu na vojenskou výpravu do Koreje.

Jeho záměry a víru v tuto věc dokazují dopisy, které napsal v létě 1873 svému příteli Itagakimu Taisukemu. Hned v prvním listu se velice zajímá, jak se vyvíjejí jednání o uskutečnění výpravy. Dále odhaluje svou myšlenku ohledně záminky pro tuto válku, kterou by se mělo stát jeho zavraždění v průběhu diplomatické mise v Koreji. Stejnou myšlenku sebeobětování pak znovu zdůrazňuje i v posledním dopise, kde konkrétně píše: „Nikdy jsem nezamýšlel okamžité započetí nepřátelských aktivit. Válka je až druhý krok. ... a co víc, jsem si naprosto jistý, že zabijí vyslance. To vyšle zprávu domů celému národu o nezbytnosti potrestání jejich činů. Toto je situace, které musíme docílit, pokud chceme, aby náš plán uspěl.“¹⁶⁰ Saigó měl tedy plán velmi pečlivě rozpracovaný, i když se z nějakého důvodu nemohl oprostít od plánu zahrnujícího jeho sebevraždu, a je tedy otázkou, do jaké míry doopravdy chtěl napadnout Koreu a do jaké se pouze snažil najít jakékoliv východisko ze situace, která byla pro množství samurajů zcela bezvýchodná. Nicméně, pro ty členy bývalé válečnické společenské třídy, kteří v novém systému

¹⁵⁹ KEENE, Donald. *Emperor of Japan: Meiji and His World, 1852–1912*. New York: Columbia University Press, 2013, str. 474.

¹⁶⁰ „Letters from Saigō Takamori to Itagaki Taisuke on the Korean Question“. In: BARY, Wm. Theodore (ed.) et al. *Sources of Japanese Tradition: Volume Two: 1600 to 2000*. 2. vyd. New York: Columbia University Press, 2005, str. 683.

nemohli najít uplatnění, by se jednalo o příležitost k využití svých předchozích zkušeností a znovunabytí hrdosti a prestiže válečníků.

Jak se zdá, počítal Saigó s podporou minimálně ze strany Kidoa Kóina, nicméně jak on, tak i téměř všichni ostatní členové vlády včetně Iwakury a Okuby, byli proti tomuto tažení. Především Kido se obával, že tažení proti Koreji by mělo za důsledek zesílení militaristických a feudalistických tendencí, které stále byly v Japonsku i nadále velice aktuální. Jeho dalším argumentem byla neexistence trénované národní armády, která se v této době teprve začínala rozvíjet.¹⁶¹ Neshody mezi členy vlády se i nadále stupňovaly, až Saigó na protest proti jejich rozhodnutím v otázce výpravy do Koreji rezignoval ze svého postu ministra války a vrátil se zpět do provincie Sacuma a rodného města Kagošimy.

Přestože o rok později byla, pod záminkou napadení japonských rybářů, schválena trestná expedice na Taiwan, kterou synovec Saigóa Takamoriho, Saigó Jorimiči, neměla ve výsledku prakticky žádný vliv na pokračující úpadek morálky samurajů, jak Saigó doufal, že tomu bude, když plánoval napadení Koreji. Mezitím se Saigó v Sacumě věnoval organizaci škol pro místní samuraje, kde se učili válečnickému umění.¹⁶²

4.2 Snaha vlády o řešení samurajské krize

I přes opatření, nepřilíš vstřícná vůči samurajské vrstvě, která nová vláda přijala, rozhodně nelze tvrdit, že by k otázce problémů nově vzniklé společenské třídy *šizoku* přistupovali její členové lhostejně, už jen z toho důvodu, že většina z nich pocházela právě z nižších samurajských kruhů.

Přestože samurajům byly stále vypláceny důchody, které již před restaurací Meidži byly velice nízké, tak nyní se jejich situace ještě zhoršila.¹⁶³ K prvnímu kroku na podporu bývalých samurajů přistoupila vláda již v roce 1871 po zrušení knížectví han. Jednalo se o nařízení, které povolovalo příslušníkům *kazoku* a *šizoku* zvolit si povolání bez omezení, nicméně až do úplného zrušení vyplácení penzí, nebyl o tuto možnost mezi bývalými samuraji příliš velký zájem.¹⁶⁴ K tomu definitivně došlo v roce 1876, protože tyto renty byly pro nově se rodící stát příliš velkou finanční zátěží, vzhledem k tomu, že v této době

¹⁶¹ BROWN, Sidney D. „Kido Takayoshi (1833-1877): Meiji Japan's Cautious Revolutionary“. *Pacific Historical Review*. [online] Vol. 25, No. 2, str. 155.

¹⁶² YATES, Charles L. „Saigō Takamori in the Emergence of Meiji Japan“. *Modern Asian Studies*. [online] Vol. 28, No. 3, str. 88.

¹⁶³ REISCHAUER, Edwin O. a Albert M. CRAIG. *Dějiny Japonska*, str. 143.

¹⁶⁴ HAROOTUNIAN, Harry D. „The Economic Rehabilitation of the Samurai in the Early Meiji Period“. *The Journal of Asian studies*. [online] Vol. 19, No. 4, str. 436.

se toto vyplácení týkalo přibližně dvou milionů bývalých samurajů. Namísto těchto důchodů došlo k vydání jednorázové částky, která byla sice vyšší, ale pro vládu ve výsledku výhodnější než pokračovat v platbě trvalých rent. Podstatně lepšího vyrovnání se již tradičně dostalo bývalým knížatům *daimjó*, ze kterých se po vyrovnání stali poměrně bohatí kapitalisté.¹⁶⁵ V prvních letech období Meidži tedy snahy o pomoc samurajům, kteří do té doby nenašli zaměstnání, nebyly příliš úspěšné, což vedlo ke stále se prohlubující nelibosti této společenské vrstvy vůči centrální vládě.

4.3 Samurajské nepokoje

První povstání samurajů vypuklo ze začátku roku 1874 v provincii Saga. Vedl ho bývalý člen vlády Meidži, Etó Šinpei, který předpokládal, že v okamžiku, kdy započnou boje, se k jeho silám připojí i samurajové z provincií Sacuma a Tosa. K tomu však nikdy nedošlo a Šinpei uprchl. S jeho útekem morálka vzbouřenců rychle poklesla a pokus o puč tak bych bez problémů potlačen. Etó Šinpei byl dopaden nedlouho poté a popraven.¹⁶⁶ Další nepokoje však nedlouho poté následovaly v provincii Kumamoto, kde jedna z radikálních frakcí samurajských jednotek nazývaná *Šinpúren*¹⁶⁷ v čele s Ótaguro Tomooem, využila oslabení posádky Kumamota a zaútočila na ni. Zpočátku se zdálo, že rebelové zvítězí, ale po překonání prvotního šoku využili velitelé Kumamota výhody moderních zbraní a větší vojenské síly a porazili povstalce. Jediným výsledkem této rebelie tak byla smrt zhruba pětiset mužů.¹⁶⁸ Tato dvě neúspěšná povstání však byla signálem, že sociální problémy samurajů dosáhly po celém Japonsku kritické hranice. Mezi požadavky, za jejichž prosazení byly vedeny tyto vzpoury, patřila například Saigóem, dříve tolik propagovaná válka s Koreou, a dále také obnovení knížectví nebo vyhnání cizinců. Naděje na změny, ve kterou samurajové doufali při svých rebeliích, tedy směřovaly z velké části k navrácení věcí do stavu před restaurací Meidži.

Ze začátku roku 1876 uzavřela japonská vláda smlouvu s Koreou o otevření přístavů, ne nepodobnou té, kterou s Japonskem dříve uzavřeli Američané. Tento akt měl za následek další rozhořčení ze strany samurajů, které bylo ještě umocněno vládním nařízením, jež vešlo v platnost v březnu stejného roku. Vláda vydala plošný zákaz nošení mečů, které v této době byly prakticky již posledním zbývajícím symbolem nadřazeného

¹⁶⁵ REISCHAUER, Edwin O. a Albert M. CRAIG. *Dějiny Japonska*, str. 143.

¹⁶⁶ KEENE, Donald. *Emperor of Japan: Meiji and His World, 1852–1912*, str. 239–244.

¹⁶⁷ Šinpúren 神風連.

¹⁶⁸ Tamtéž, 264–265.

postavení samurajské vrstvy a nedlouho poté bylo zrušeno i vyplácení důchodů. Reakcí na tyto změny bylo nadále vzrůstající napětí, především ve vzdálenějších provinciích.

4.4 Sacumské povstání

Jedním z největších vyjádření nesouhlasu bylo Sacumské povstání. Vzhledem k vzrůstajícím nepokojům v regionu se v lednu 1877 rozhodla vláda odvézt munici a zbraně ze skladů v Sacumě. Stoupenci Saigóa Takamoriho však byli schopni tento krok předvídat a z toho důvodu se dokázali zmocnit munice dříve než vládní síly. Zároveň obvinili vládu z pokusu o atentát na svého vůdce, což se stalo záminkou pro zahájení vzpoury.¹⁶⁹ Sám Saigó se sice nakonec rozhodl postavit do čela povstání, jako jeho vůdce, ale lze téměř s určitostí říci, že tak učinil jen nerad a zcela jistě nebylo jeho cílem svržení vlády Meidži, kterou v posledních letech pomáhal s velkým úsilím vybudovat.¹⁷⁰ S největší pravděpodobností doufal, že pokud se on, jakožto někdejší člen vlády zaštití povstání ve své domovské provincii, donutí tím své bývalé kolegy v Tokiu k přehodnocení některých politických postojů.

Povstání se postupně rozvinulo v občanskou válku, vzhledem k velikosti vojenských sil v počtu 40 000 mužů, kterými Sacuma v té době disponovala i díky osobnosti Saigóa. Nicméně i přes prokazatelně větší sílu, kterou proti sobě tentokrát vláda Meidži měla oproti předchozím vzpourám ze strany bývalých samurajů, byl i tento pokus poměrně brzy potlačen, především díky nové císařské armádě, která byla tvořena paradoxně z velké části oddíly bývalých samurajů. Když Saigó viděl bezvýchodnost situace, rozhodl se spáchat sebevraždu, což nevyhnutelně znamenalo konec pokusu o převrat ze strany Sacumy.

¹⁶⁹ JANSEN, Marius B. *The Making of Modern Japan*, str. 118.

¹⁷⁰ YATES, Charles L. „Saigō Takamori in the Emergence of Meiji Japan“. *Modern Asian Studies*. [online] Vol. 28, No. 3, str. 464.

5 Japonsko po smrti Saigóa Takamoriho

Sacumské povstání bylo poslední velkou rebelií vedenou proti nové vládě ze strany bývalých samurajů, a vlastně také o poslední skutečnou vnitřní hrozbu, které Japonsko v tomto období čelilo. Pro samuraje to však byla poslední šance na změnu směřování vývoje Japonska k moderní společnosti. V okamžiku, kdy byly jednotky samurajů poraženy armádou, která byla díky reformě armády Jamagaty Arimotoa z části složena z rolníků a obecně osob nesamurajského původu, především z toho důvodu, že byla lépe vybavena, došlo k symbolickému vítězství pokroku nad tradicí. S nadsázkou by se dalo říci, že smrtí Saigóa Takamoriho skončilo 700 let jejich dominance a vlády v Japonsku. V každém případě se však Saigó velice brzy po své smrti, za výrazného přispění vlády, proti které vedl vzpouru, stal romantickým hrdinou, jehož životní příběh byl od té doby již mnohokrát knižně nebo filmově zpracován.

5.1 Zapojení samurajů do moderní společnosti

Když již bylo zcela zjevné, že k obnovení dřívější slávy feudální vlády samurajské vrstvy nedojde, byla většina příslušníků *šizoku*, kteří v této době již nepobírali žádné důchody, donucena zapojit se do nového systému již fungujícího moderního státu. Možností pro jejich uplatnění bylo hned několik.

První možnosti, zastávání některého z vládních nebo lokálních úřadů, využívalo již od zrušení knížectví velké množství bývalých, většinou výše postavených samurajů a knížat. Postupem času, jak docházelo k rozšiřování aparátů státní správy, do úřednických funkcí nastupovalo stále více příslušníků *šizoku*. V roce 1881 bylo bývalými samuraji obsazeno zhruba 40% veškerých úřednických pozic ve státní správě.¹⁷¹ Problémem však nebylo procentuální zastoupení, které se zdá poměrně vysokým, ale spíše celkový počet osob, které bylo nutné zaměstnat. Jak již bylo uvedeno výše, samurajů byly v tomto období přibližně necelé 2 miliony. I kdyby jim tedy umožnili obsadit všechna úřednická místa, ani zdaleka by to nebyl dostačující počet pracovních pozic.

Další příležitost zaměstnání pro bývalé samuraje, která se v průběhu počátků období Meidži objevila, byla práce učitele. V rámci reformy školství zřídila nová vláda celkově téměř 250 státních škol. Uplatnění pro samuraje, kteří patřili v období Edo k nejvzdělanější vrstvě obyvatelstva, se našlo především na základních školách, jejichž počet byl největší a byly rozmístěny rovnoměrně po celém Japonsku. Na rozdíl od

¹⁷¹ SONODA, Hidehiro. „The Decline of the Japanese Warrior Class, 1840-1880“. *Japan Review*. [online] 1990, No. 1, str. 103.

oficiálních míst ve státním aparátu, v případě učitelů nemáme přesná data o tom, kolik jich pocházelo ze samurajských rodů, ale ze zachovaných fragmentů a případových studií jednotlivých prefektur můžeme usuzovat, že se v té době jednalo o více než jednu třetinu z celkového počtu vyučujících.¹⁷²

Třetí, často využívanou variantou, bylo zapojení bývalých samurajů do nově vznikající národní císařské armády, jejíž největší část tvořili právě příslušníci *šizoku*. Ti díky svým předchozím zkušenostem a tradiční vojenské výchově, obsadili většinu významných pozic v armádním velení, případně řídili výcvik nových rekrutů.

Další variantou bylo uplatnění v policejních sborech. Například pokud se podíváme, jak vypadaly policejní sbory v Tokiu v této době, členové této jednotky byli výhradně bývalí příslušníci vojenské šlechty.¹⁷³ Přestože by se dalo spekulovat o jistém protěžování *šizoku* při přijímání nových členů do policejních sborů, je důležité zdůraznit, že samurajové byli pravděpodobně nejvhodnějšími kandidáty pro pozice tohoto typu. Na jednu stranu měli za sebou prakticky celoživotní trénink bojových dovedností, na stranu druhou od dětství silně vštěpovanou konfuciánskou filozofii a morální kodex *bušidó*. Kromě těchto faktorů, přirozená úcta, kterou k této společenské vrstvě stále chovala většina obyvatel tehdejšího Japonska, je téměř předurčovala k takovéto roli.

Dále se vláda, především v 70. letech, snažila pro samuraje najít uplatnění a pomoci jim najít zaměstnání především ve státem zakládaných podnicích, jako byla železnice nebo jiné velké státní projekty. Zvláštní kategorie státní podpory patřila těm, kteří chtěli založit nějaký podnik či firmu, kdy v rámci rozvoje nabízela vláda bývalým samurajům s těmito ambicemi počáteční kapitál pro rozvoj jejich podnikání.

Kromě výše uvedených variant, byla samozřejmě také možnost zapojit se do nové společnosti, jako běžní farmáři či obchodníci. I k této variantě se v závislosti na okolnostech některé samurajské rodiny nakonec přiklonily.

5.2 Dokončení modernizace státu a demokratizující proces

Japonsko, které bylo po otevření přístavů zaostalou feudální zemí, prodělalo za prvních několik let nového státního zřízení pozoruhodný rozvoj. Rychle přijímalo nové technologie a začalo budovat moderní průmysl. Avšak závažným problémem, který muselo Japonsko kompenzovat, byl nedostatek nerostných surovin na vlastním území. Nechávalo si tedy ze zahraničí dovážet chybějící suroviny a dřevo, naproti tomu vyváželi

¹⁷² SONODA, Hidehiro. „The Decline of the Japanese Warrior Class, 1840-1880“. *Japan Review*. [online] 1990, No. 1, str. 104.

¹⁷³ GUBBINS, J. H. *The Progress of Japan 1853-1871*. Oxford: Clarendon Press, 1911, str. 262.

čaj, lakované předměty a různé látky. Dovoz však převažoval nad vývozem. Japonci byli zároveň velice opatrní, aby se nezadlužili, a proto si půjčili po vzniku nového státu pouze dvakrát – jednou na výstavbu železnice v roce 1872 a podruhé na jednorázové vyplacení samurajů.¹⁷⁴ Hospodářství, především průmysl, se rychle dostalo do popředí a díky rychlému přejímání technologií se brzy dostal na velice vysokou úroveň. Nicméně tím, jak se veškerá pozornost zaměřila na průmysl, došlo k zanedbávání zemědělství a jeho státní podpory. Lidé odcházeli do měst, ale ne vždy tam nachází práci, čímž vznikají velmi výrazné majetkové rozdíly mezi venkovským a městským obyvatelstvem, stejně jako tomu bylo v období Edo a situace rolního je tak stále poměrně špatná.

Zároveň s hospodářským rozvojem se v Japonsku také rozšiřuje studium západních filozofií a kultury. Díky tomu získali Japonci přehled o systémech vlády v ostatních, vyspělejších zemích a brzy se tak začala formovat první pro-konstituční hnutí.

Jedním z nich je i Hnutí za svobodu a demokratická práva, *Džijú minken undó*¹⁷⁵, které požaduje demokracii pro celý národ a tvrdí, že Japonsko by mělo mít co nejdříve ústavu. Dále se snaží prosadit revizi nerovných smluv, jejichž problematika stále nebyla vyřešena, a které zatěžovali japonský vývoz a dovoz. Dalším významnou skupinou je vlastenecká společnost *Aikokuša*¹⁷⁶, která do sebe sdružuje několik menších hnutí. Původní *Aikokuša* byla s postupnou změnou priorit přejmenována na *Kokkai kisei dómei*¹⁷⁷, Liga za zřízení parlamentu.¹⁷⁸

V reakci na vzrůstající počet aktivistických skupin vydala vláda zákon o veřejných shromážděních, kdy tyto skupiny nově potřebovaly povolení pro organizování demonstrací, při kterých byla také zavedena povinná asistence policie. I vedení státu si ovšem uvědomuje, že je potřeba vzniklou situaci řešit, a proto je v roce 1881 vydán císařský výnos, který slibuje vydání ústavy a zavedení nového státního aparátu, řízeného parlamentem do roku 1890.

Od počátku 80. let tedy začaly vznikat první skutečné politické strany. Stejně jako další změny v tomto období, i tyto strany dokazovaly, jak moc se za krátkou dobu změnila japonská společnost. Dříve téměř nemyslitelná situace, že by se na řízení státu mohla podílet i jiná společenská vrstva než samurajové, se ve formě politických stran jevila zcela

¹⁷⁴ První železnice vedla z Tokia do Jokohamy, ale brzy se železnice rozšiřují do veškerých, především hospodářsky klíčových oblastí.

¹⁷⁵ *Džijú minken undó* 自由民権運動.

¹⁷⁶ *Aikokuša* 愛国者.

¹⁷⁷ *Kokkai kisei dómei* 国会期成同盟.

¹⁷⁸ VASILJEVOVÁ, Zdeňka. *Dějiny Japonska*, str. 347–348.

přirozenou. Ač bylo mnoho stran tvořeno právě bývalými samuraji, některé z nich, včetně těch nejvýznamnějších bylo z větší části řízeno obchodníky či bohatými rolníky a inteligencí.

Jednou z nově založených byla také *Rikken džijútó*¹⁷⁹, tedy Konstituční liberální strana, založená roku 1881, pod vedením Itagakiho Taisukeho. Hlásili se k ní především podnikatelé, bohatí rolníci a inteligence. Jejich hlavním cílem bylo prosazení založení parlamentu a snížení pozemkových daní. Další stranou byla *Rikken kaišintó*¹⁸⁰, Konstituční strana reformy a pokroku, založená o rok později Ókumou Šigenobuem a měla podobné spektrum podporovatelů, jako *Rikken džijútó*. Vzorem, podle kterého členové této strany chtěli přetransformovat státní aparát, byl pro ně systém, který měla v té době Velká Británie. Další stranou, která vznikla v této době je *Rikken teiseitó*¹⁸¹, Konstituční císařská strana, ke které se hlásili bývalí samurajové. Ta nemá prakticky žádný program, ale v principu se staví do opozice vůči předchozím dvěma stranám a ještě v roce svého vzniku také zaniká.¹⁸²

Po slibu císaře, který prohlásil, že Japonsko bude mít brzy ústavu, se vůdčí představitelé vlády Meidži vše snažili připravit tak, aby se ani po jejím vstoupení v platnost příliš nezměnily nastavené standardy. Byla založena nová instituce *naikaku*¹⁸³ – vláda, jež vznikla reformací rady *dadžókan* a pod kterou spadají veškerá ministerstva, s výjimkou ministerstva dvora.

Do čela procesu sepsání ústavy se postavil Itó Hirobumi¹⁸⁴. Při cestě po Evropě nejdříve zkoumal právní systémy zemí, které navštívil. Jako nejvhodnější vzor pro Japonsko ústavu mu připadala Pruská ústava a s tou jako vzorem začal psát novou ústavu pro japonský stát. *Súmicuin*¹⁸⁵, tajná rada které Itó Hirobumi předsedal, a která spolu s ním posuzovala text ústavy, jednala vždy skrytě, a proto až do vydání nikdo nevěděl, jak bude ústava vypadat a jaký dopad bude mít na japonskou společnost.¹⁸⁶

Ústava Meidži, *Dainippon teikoku kenpó*¹⁸⁷, byla zveřejněna 11. 2. 1889 v den výročí legendárního založení Japonska a prezentována jako dar císaře japonskému lidu.

¹⁷⁹ Rikken džijútó 立件自由党.

¹⁸⁰ Rikken kaišintó 立憲改進党.

¹⁸¹ Rikken teiseitó 立件訂正等.

¹⁸² VASILJEVOVÁ, Zdeňka. *Dějiny Japonska*, str. 349–350.

¹⁸³ Naikaku 内閣.

¹⁸⁴ Itó Hirobumi 伊藤博文.

¹⁸⁵ Súmicuin 枢密院.

¹⁸⁶ REISCHAUER, Edwin O. a Albert M. CRAIG. *Dějiny Japonska*, str. 174 – 175.

¹⁸⁷ Dainippon teikoku kenpó 大日本帝国憲法.

Tato ústava zůstala platná až do roku 1947. První články popisují pozici císaře, kterého definuje jako posvátného a nedotknutelného. Dále je tímto dokumentem uzákoněna vláda, která se zodpovídá císaři, nikoliv parlamentu. Parlament schvaluje či odmítá vládní návrhy¹⁸⁸ a je rozdělen na dvě sněmovny – horní *Kizokuin*¹⁸⁹, která je aristokratická a dolní *Šúgin*¹⁹⁰, do které jsou představitelé voleni. Dále ústava hovoří o podobě armády.¹⁹¹ Nové státní zřízení je podle oficiální hlavy státu nazýváno *Tennósei*¹⁹², neboli císařské.

Roku 1890 je vydán císařský edikt o výchově, který je ideologickým doplňkem ústavy. Zdůrazňuje důležitost úcty k císaři a jeho předkům a dodržování konfuciánských hodnot. V tom samém roce se také konají první volby do dolní sněmovny, kterých se smí, jakožto voliči, zúčastnit všichni muži nad 25 let, kteří platí daň alespoň 15 jenů ročně. Přestože se na první pohled jedná o klasický model voleb v demokratické zemi, počet voličů, kteří splňovali výše uvedené podmínky, byl naprosté minimum – asi 5% procent dospělé mužské populace.¹⁹³ I tak se Japonsko vydáním Ústavy Meidži formálně stalo demokratickou zemí.

¹⁸⁸ Nicméně nesmí blokovat prosazení rozpočtu. Ten, pokud není v aktuálním roce schválen, zůstává v platnosti z posledního období.

¹⁸⁹ Kizokuin 貴族院.

¹⁹⁰ Šúgin 衆議院.

¹⁹¹ „The Constitution of the Empire of Japan“. In: BARY, Wm. Theodore (ed.) et al. *Sources of Japanese Tradition: Volume Two: 1600 to 2000*. 2. vyd. New York: Columbia University Press, 2005, str. 745.

¹⁹² Tennósei 天皇制.

¹⁹³ REISCHAUER, Edwin O. a Albert M. CRAIG. *Dějiny Japonska*, str. 176.

Závěr

Cílem této práce bylo především ve společensko-historickém kontextu analyzovat změny, ke kterým došlo v postavení samurajské vrstvy mezi lety 1868–1890 a srovnat tak pozici, jakou měli samurajové před restaurací Meidži a ve které se ocitli v období utváření moderního japonského státu.

Od té doby, co se v 9. století začala utvářet až do svého zániku v období Meidži, byla vojenská šlechta rozhodující silou ve všech významných okamžicích japonských dějin. Moci se ujala ve 12. století a i přes svou nejednotnost a časté střídání rodů, které stály v čele státu, si svou pozici udržela téměř 700 let.

Krize, která nastala v období Edo, signalizovala nefunkčnost a nepraktičnost politiky izolace, kterou se tokugawský šógunát rozhodl přijmout. Odříznutí Japonska od okolního světa mělo sice pozitivní vliv na zachování národní identity, ale negativní stránka věci se ve výsledku ukázala významnější. Došlo k zásadnímu rozporu mezi ideálním rozdělením společnosti podle systému šinóková a realitou, kde zdaleka ne všichni samurajové na tom byly především ekonomicky lépe než obchodníci, kteří měli na společenském žebříčku stát nejnižší. Lze předpokládat, že právě toto byl jeden z faktorů, proč se samurajové upnuli ke svému nadřazenému postavení v rámci japonské společnosti a až přehnaně dbali na zachování izolace Japonska a jeho vlastních tradic.

Velkým zásahem právě do tohoto chráněného prostředí, ve kterém si samurajové vybudovali takovýto přístup, byl opětovný příjezd cizinců do Japonska a následné nucené ukončení izolace. Není možné se divit pocitu ohrožení, který mělo šógunátní zřízení ze změny v poměrech, které v Japonsku panovaly po 250 let. Je pravdou, že nakonec příjezd Perryho a následné smlouvy s dalšími státy byly jedním z hlavních důvodů, které vedly k procesu restaurace císařské moci, ale je paradoxní, že samotný impulz vyšel právě ze střední a nižší samurajské třídy.

Po pádu tokugawského šógunátu, a tím i konci vlády vojenské šlechty, se do čela státu dostává především silná skupina samurajů, pocházejících většinou z knížectví Čóšú a Sacuma, která byla hlavními aktéry povstání proti šógunovi a předání moci zpět do rukou císaře. I přesto, že vlivné pozice ve vedení mají tedy stále zástupci samurajské třídy, dochází k mnoha zásadním změnám, které právě pro samuraje nejsou příliš příznivé. Již v této fázi bychom tedy mohli rozdělit vojenskou šlechtu na dvě skupiny. Jedna, která nemá problém se v rámci změn ve vedení státu zapojit do fungování nově se tvořící společnosti a druhé, která lpí na tradicích. Částečně mimo tyto dvě skupiny stála knížata

daimjó, která si i po mnoha změnách stále uchovala privilegovanou pozici a i nový japonský stát s nimi podle toho zacházel.

Samurajská vrstva až do této chvíle vždy těžila ze svého postavení, které ji vždy upřednostňovalo před ostatními skupinami obyvatelstva v japonské společnosti, nicméně již císařské Prohlášení o pěti člancích naznačovalo, že o tato privilegia v rámci nového státního zřízení přijdou. Když tato situace skutečně po zrušení knížectví a následném rozdělení společnosti do nových třídních skupin došlo, pro mnoho samurajů, nebo spíše bývalých samurajů, nyní příslušníků nové třídy šizoku, se to zdálo jako neřešitelná situace. Postupně přišli jak o své nadřazené postavení, tradice, symboly hrdosti, a také v neposlední řadě, finanční podporu od státu. Není žádným překvapením, že tato situace vedla k všeobecné nespokojenosti, nebo spíše by bylo lepší říci k nespokojenosti té části samurajů, která se nestihla, případně nechtěla přizpůsobit probíhajícím změnám.

Následovaly tedy různorodé snahy o zlepšení špatné situace samurajské vrstvy. Na jedné straně finanční a materiální podpora státu, na straně druhé snaha některých vůdců restaurace Meidži, jako byl Saigó Takamori, pomoci samurajům znovu nalezením jejich významu pro společnost, jakožto válečníků při zahraničních dobovačných či trestných výpravách. Extrémním řešením, které ukazovalo, jak zoufalá musela být situace pro některé příslušníky šizoku v 70. letech, byla povstání proti nové vládě, přičemž do čela těchto povstání se často stavěli i její bývalí představitelé.

Po skončení Sacumského povstání, které bylo posledním velkým projevem odporu samurajské třídy, došlo k postupnému začlenění i té druhé skupiny samurajů, která nebyla schopna se změně státního zřízení a sociální struktury přizpůsobit v první fázi reformu. Většina samurajů, které jsme zařadili do této skupiny, se poté stala platnými členy společnosti moderního státu, kde mohli využít znalosti a schopnosti, plynoucí z jejich privilegovaného postavení před restaurací Meidži, ať už jako učitelé, úředníci nebo příslušníci policie a armády.

Dalo by se tedy říci, že i přes velké komplikace a špatnou situaci samurajů v průběhu restaurace a prvních desetiletích období Meidži, jejich začlenění do společnosti moderního státu se nakonec, pravděpodobně alespoň ve většině případů, zdařilo. Navíc jejich důležitá funkce ve formování nového státního zřízení je zcela nezpochybnitelná. I pokud přehlédneme několik výjimečných jedinců, jako byli Saigó Takamori, Kido Kóin, Ókubo Tošimiči nebo Itó Hirobumi, kteří přímo ovlivnili další vývoj a směřování státu, role bývalých samurajů ať už na poli vzdělání, v rozvoji průmyslu, armády nebo politiky

pomohla rychlému rozkvětu Japonska, a to se během několika desetiletí stalo státem, který byl schopen konkurovat světovým velmocem.

Abstract in English

This thesis examines the issue of the inclusion of the samurai class into the society of the modern state. The first part provides a brief description of the development of the Japanese state until 1868 and the changes in its social structure and focuses in particular on the social status of the military aristocracy. The following part of the thesis analyzes the changes in the social status of the samurai class and compares it with the previous era. Within the framework of the social-historical context it evaluates the impacts of these changes on this particular group of population, samurai's reactions to the new social and political structure and the issue of engaging this social class into the modern society.

Key words: Meiji, Japan, Samurai, Society, Reforms

Seznam použité literatury a pramenů

„Letters from Saigō Takamori to Itagaki Taisuke on the Korean Question“. In: BARY, Wm. Theodore (ed.) et al. *Sources of Japanese Tradition: Volume Two: 1600 to 2000*. 2. vyd. New York: Columbia University Press, 2005, str. 683. ISBN: 978-0-231-51812-3.

„The Constitution of the Empire of Japan“. In: BARY, Wm. Theodore (ed.) et al. *Sources of Japanese Tradition: Volume Two: 1600 to 2000*. 2. vyd. New York: Columbia University Press, 2005, str. 745. ISBN: 978-0-231-51812-3.

„The Charter Oath“. In: BARY, Wm. Theodore (ed.) et al. *Sources of Japanese Tradition: Volume Two: 1600 to 2000*. 2. vyd. New York: Columbia University Press, 2005, str. 671. ISBN: 978-0-231-51812-3.

BEASLEY, W. G. „Councillors of Samurai Origin in the Early Meiji Government, 1868-9“. *Bulletin of the School of Oriental and African Studies, University of London*. [online] Vol. 20, No. 1/3, pp. 89-103. ISSN: 0041977X [vid. 22. 3. 2015]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/610366>

BEASLEY, W. G. *The Meiji Restoration*. Standford: Standford University Press, 1972. ISBN: 0-8047-0815-0.

BEASLEY, W. G. *The Modern History of Japan*. New York: Frederik A. Praeger, 1963.

BOHÁČKOVÁ, Libuše a Vlasta WINKELHÖFEROVÁ. *Vějíř a meč: Kapitoly z dějin japonské kultury*. Praha: Panorama, 1987. ISBN: 11-092-87.

BROWN, Delmer M. (ed.). *The Cambridge History of Japan Volume 1: Ancient Japan*. New York: Cambridge University Press, 1993. ISBN: 0-521-22352-0.

BROWN, Sidney D. „Kido Takayoshi (1833-1877): Meiji Japan’s Cautious Revolutionary“. *Pacific Historical Review*. [online] Vol. 25, No. 2, pp. 151-162. [vid. 22. 3. 2015]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/3635293>

CRAIG, Albert. „The Restoration Movement in Chōshū“. *The Journal of Asian Studies*. [online] Vol. 18, No. 2, pp. 187-197. ISSN: 0021-9118 [vid. 11. 4. 2015]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/2941681>

GUBBINS, J. H. *The Progress of Japan 1853-1871*. Oxford: Clarendon Press, 1911.

HALL, John W. (ed.) et al. *The Cambridge History of Japan Volume 3: Medieval Japan*. 6. vyd. New York: Cambridge University Press, 2006. ISBN: 0-521-22354-7.

HALL, John W. (ed.). *The Cambridge History of Japan Volume 4: Early Modern Japan*. 6. vyd. New York: Cambridge University Press, 2006. ISBN: 0-521-22355-5.

HAROOTUNIAN, Harry D. „The Economic Rehabilitation of the Samurai in the Early Meiji Period“. *The Journal of Asian studies*. [online] Vol. 19, No. 4, pp. 433-444. ISSN: 0021-9118 [vid. 21. 3. 2015]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/2943582>

HENSHALL, Kenneth G. *A History of Japan: From Stone Age to Superpower*. 2. vyd. New York: Palgrave Macmillan, 2004. ISBN: 1-4039-1272-6.

JANSEN, Marius B. (ed.). *The Cambridge History of Japan Volume 5: The Nineteenth Century*. 6. vyd. New York: Cambridge University Press, 2007. ISBN: 987-0-521-22356-0.

JANSEN, Marius B. *The Making of Modern Japan*. 3. vyd. Cambridge, Mass: Harvard University Press, 2002. ISBN: 06-740-0991-6.

JONES, F. C. *Extraterritoriality in Japan and the Diplomatic Relations Resulting in Its Abolition, 1853-1899*. New Haven, Yale University Press, 1931.

KEENE, Donald. *Emperor of Japan: Meiji and His World, 1852–1912*. New York: Columbia University Press, 2013. ISBN: 0231518110.

KEIKI: „Letter of Resignation“. In: BARY, Wm. Theodore (ed.) et al. *Sources of Japanese Tradition: Volume Two: 1600 to 2000*. 2. vyd. New York: Columbia University Press, 2005, str. 670. ISBN: 978-0-231-51812-3.

NAKANE, Chie (ed.) a Shinzaburō Ōishi (ed.). *Tokugawa Japan: The Social and Economic Antecedents of Modern Japan*. Tokyo: University of Tokyo Press 1990.

REISCHAUER, Edwin O. a Albert M. CRAIG. *Dějiny Japonska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2000. Dějiny států. ISBN: 80-7106-391-6.

SHELDON, Charles D. The Politics of the Civil War of 1868. In: BEASLEY, William G. (ed.). *Modern Japan: Aspects of History, Literature and Society*. Berkley: University of California Press, 1975, pp. 27-51. ISBN: 0-520-03495-3.

SHIVELY, Donald (ed.) a William H. McCULLOUGH (ed.). *The Cambridge History of Japan Volume 2: Heian Japan*. New York: Cambridge University Press, 1999. ISBN: 0-521-22353-9.

SONODA, Hidehiro. „The Decline of the Japanese Warrior Class, 1840-1880“. *Japan Review*. [online] 1990, No. 1, pp. 73-111. [vid. 11. 4. 2015]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/25790888>

STEPHENSON, Edward S. a W. ASANO. *Famous People of Japan (Ancient and Modern)*. Yokohama: Kelly & Walsh, Limited, 1911.

TURNBULL, Stephen. *Samurai Commanders (2): 1577–1638*. Oxford: Osprey Publishing, 2005. Elite, 128. ISBN: 1-84176-744-1.

VASILJEVOVÁ, Zdeňka. *Dějiny Japonska*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1986. ISBN: 25-088-86.

WILLIAMS, S. Wells. *A Journal of the Perry Expedition to Japan (1853-1854)*. F. W. Williams (ed.). Yokohama: Kelly & Walsh, 1910. Transactions of the Asiatic Society of Japan, vol. XXXVII., part 2.

YATES, Charles L. „Saigō Takamori in the Emergence of Meiji Japan“. *Modern Asian Studies*. [online] Vol. 28, No. 3, pp. 449-474. ISSN: 0026749X [vid. 22. 3. 2015]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/313040>